

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

**ПУНОЛЕТНИ КОРИСНИЦИ У СИСТЕМУ
СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 2014.**

Београд, јул 2015. године

САДРЖАЈ

Предговор.....	3
Становништво према основним демографским,социјалним и економским показатељима.....	5
Пунолетни корисници система социјалне заштите у 2014. години – општи показатељи.....	13
Породица у кризи/породице у потреби за подршком.....	20
Корисници жртве насиља.....	27
Особе са инвалидитетом.....	37
Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања.....	48
Материјално угрожени корисници.....	54

ПРЕДГОВОР

„Пунолетни корисници у систему социјалне заштите у 2014.“ први је по реду извештај у којем се представљају статистички подаци о пунолетним корисницима система социјалне заштите.

Извештај је настао као резултат сагледавања потреба корисника и ефеката које систем постиже, те у том смислу представља новину у односу на досадашњи начин сагледавања социјалне заштите кроз рад установа система.

Извештај о пунолетним корисницима социјалне заштите, заједно са извештајем „Деца у систему социјалне заштите у 2014.“, представља целовит увид у специфичности положаја и потреба корисника у систему, и омогућава, такође, праћење података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите. Намера извештавања фокусираног на потребе корисника и праћење ефеката система социјалне заштите је планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о пунолетним корисницима из следећих институција: установа социјалне заштите – центара за социјални рад, установа за смештај деце и младих и установа за смештај одраслих и старијих; Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Републичког завода за статистику, Републичког фонда за ПИО и Центра за заштиту жртава трговине људима.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Становништво према основним демографским, социјалним и економским показатељима
2. Пунолетни корисници система социјалне заштите у 2014. години – општи показатељи
3. Породица у кризи/породице у потреби за подршком
4. Корисници жртве насиља
5. Особе са инвалидитетом
6. Социо-материјално угрожени корисници

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење корисника у систему социјалне заштите, чему доприноси и ова публикација.

Извештај је намењен заинтересованој јавности, са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини. Надамо се да ће овај извештај послужити такође и као подстицај за будућа истраживања и анализе, те да ће помоћи у планирању и спровођењу политика једнаких могућности.

У Београду, јула 2015.

ДИРЕКТОР
Предраг Петровић

СТАНОВНИШТВО ПРЕМА ОСНОВНИМ ДЕМОГРАФСКИМ, СОЦИЈАЛНИМ И ЕКОНОМСКИМ ПОКАЗАТЕЉИМА

- У протеклој деценији, демографска слика Републике Србије је обележена неповољним процесима депопулације и демографског старења становништва. Резултати Пописа из 2011. године показују да се број становника Србије смањило у односу на број становника забележен Пописом из 2002. године, док резултати пројекција Републичког завода за статистику (РЗС) за 2012. и 2013. годину¹ потврђују наставак овог тренда (Графикон 1).
- Неравномерна регионална дистрибуција становништва проистиче из концентрације становништва у београдском региону, који је у расподели становника равномеран са свим осталим регионима (Графикон 2).
- Дистрибуција становништва према областима је такође неравномерна, са изразитом концентрацијом становништва у београдској области. У осталим областима уочљива је већа концентрација становништва у областима великих градова (Ниш, Нови Сад, Крагујевац). Најмањи број становника је забележен у пиротској области (Графикон 3).
- Према типу насеља (класификација – градско и остало), у Србији доминира градско становништво са 59,4% (Графикон 4). Уколико посматрамо становништво према типу насеља и старости, градско становништво доминира и код пунолетног и код малолетног становништва.
- У старосној структури становништва према Попису из 2011. године, удео деце је износио 17,6% (Графикон 5). Број деце се континуирано смањује (2002. – 1.467.273, 2011. – 1.262.126), а према пројекцијама РЗС у наредних тридесет година ће се интензиван процес демографског старења наставити, што значи да ће се удео лица старијих од 65 година повећати за 8%, док ће се удео деце млађе од 15 година у укупном становништву смањити са 14,4% на 11,7%.
- Структура становништва према полу је уједначена (Графикон 6), са већим уделом женског 51,3%, у односу на 48,7% становника мушког пола. Исти однос је забележен и у популацији пунолетног становништва, док је међу децом (до 18 година), већи удео дечака са 51,5% у односу на 48,5% девојчица. Веће одступање је у категорији старијег становништва, са већим уделом жена од 57,8%, у односу на 42,2% мушкараца.
- Старење становништва је кључни изазов демографских процеса. Једна од импликација процеса старења је промена у равнотежи свих старосних група – услед ниских стопа фертилитета и негативног природног прираштаја долази до смањења млађе популације, што доводи до тога да ће се, тренутно висок удео радно

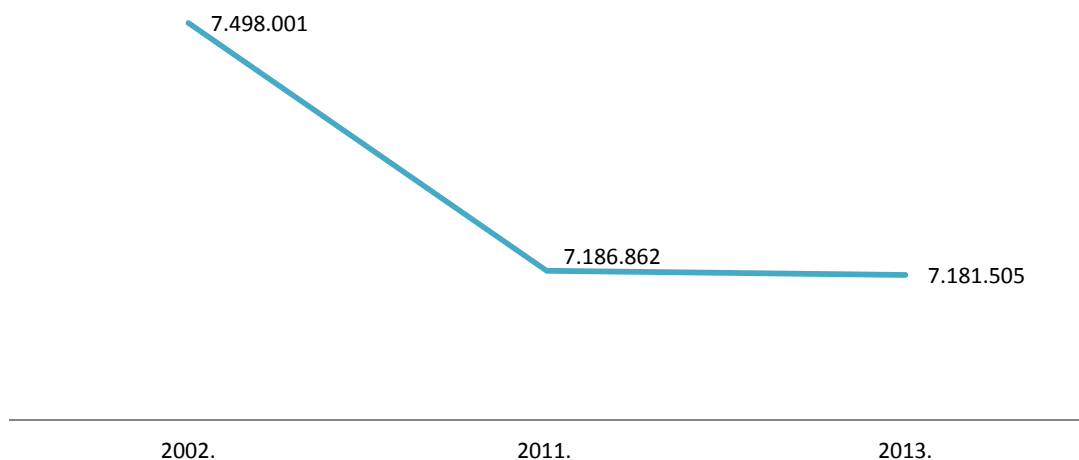
¹ У тренутку израде извештаја, доступне поцене становништва односиле су се на 2013. годину

способне популације у блиској будућности, смањивати и прелазити у категорију старијег становништва којем ће бити потребна помоћ државе (превасходно здравствена).

- Повећавање коефицијента зависности између радно активне и неактивне популације, као и могућност повећања коефицијента између здраве и болесне популације, има последице на специфичне друштвене области и на систем социјалне заштите: одрживост пензионог и здравственог система, потребе за иновативним политикама у области запошљавања које би узеле у обзир старење радно активне популације, потребе за програмима дуготрајног збрињавања, итд. На ширем друштвеном плану, старење доприноси радикалним променама у свим аспектима живота и отвара питања како ће се социјална заштита и друштво у целини, на адекватан и одржив начин, прилагодити изазовима које отварају процеси демографског старења становништва.
- У Србији је према резултатима Пописа из 2011. године и економској активности било 2.971.220 економски активног и 4.215.642 економски неактивног становништва (Графикон 7). Категорија економски активних лица (концепт „радне снаге“) обухвата лица старија од 15 година која обављају занимање или су незапослена, док се према међународним препорукама, лица која у недељи пре Пописа нису радила нити тражила посао, сматрају економски неактивним.
- У категорији економски активног становништва већи је удео запосленог становништва 78%, али с обзиром да економски активно становништво чини „радну снагу“, изразито је неповољан висок удео незапослених у овој категорији, који чине чак 22%. У апсолутним бројевима, у Србији је 2011. године укупно 2.304.628 запосленог становништва, а 666.592 лица из континента „радне снаге“ незапослено.
- Економски неактивно становништво (Графикон 8) обухвата четири категорије: децу до 15 година и ученике и студенте старије од 15 година (1.592.294); пензионере (1.628.428); лица која обављају кућне послове у свом домаћинству – домаћице (599.371) и остале (395.549).
- Резултати Анкете о радној снази (први квартал 2014.), чији је циљ прикупљање података о радним карактеристикама становништва и процена укупне радне снаге у земљи, тј. добијање података о три основна, међусобно искључива континента становништва старог 15 и више година (запослена, незапослена и неактивна лица) су неповољни (Табела 1). Стопа незапослености (учешће незапослених у укупном броју активних становника – запослени и незапослени) у I кварталу 2014. већа је за 0,7 процентних поена у односу на октобар 2013., док стопа запослености бележи пад од 0,7 процентних поена. Такође је, у односу на октобар 2013., уочљив пораст стопе неформалне запослености (процент лица која раде без формалног уговора о раду у укупном броју запослених) за 0,2 процентна поена.

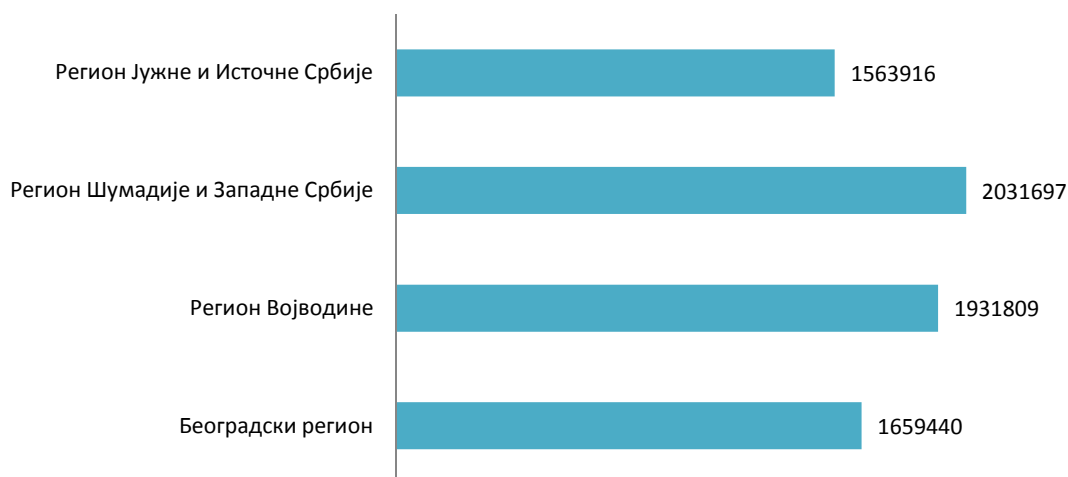
- Стопе незапослености се разликују по регионима, најмања стопа незапослености је у београдском региону и износи 18,0%, у региону Војводине износи 21,2%, региону Шумадије и Западне Србије 20,5%, а највећа је у региону Јужне и Источне Србије са 23,5% незапосленог становништва.
- Упоредни приказ кретања броја корисника пензија у Србији од 2009 – 2013. године Републичког фонда за ПИО приказује импликације процеса демографског старења на буџет Републике Србије. Број корисника пензија је у континуираном порасту (2009 – 1.603.668, 2013 – 1.722.649), са извесним осцилацијама унутар појединих категорија (Табела бр. 2). Поред ових неповољних појава, пад БДП и остали неповољни показатељи економског раста, кретање стопа незапослених, итд., указују да је евидентан наставак притиска на систем социјалне заштите који се налази пред изазовима који отварају питања његове улоге, ефективности и одрживости.
- Резултати Анкете о приходима и условима живота (SILC – 2013.) којом се мери изложеност ризику од сиромаштва показују да је категорија старијег становништва (старији од 65 година, категорије у којој је висок удео корисника пензија) мање изложена ризику од сиромаштва у односу на остале категорије (Графикон 9). У 2012. години праг ризика од сиромаштва (релативне линије сиромаштва) износио је 13.681,00 динара просечно месечно за једночлано домаћинство, 24.624,00 динара за домаћинства са двоје одраслих и једним дететом старости до 14 година и 28.728,00 динара за четворочлано домаћинство са двоје деце до 14 година. Резултати анкете су такође показали да највишу стопу ризика од сиромаштва имају лица у домаћинствима која чине две одрасле особе са троје или више деце до 18 година (44,4%) и самохрани родитељи са једним или више издржаване деце (36,2%).

Графикон 1 – Становништво према пописима, 2002. и 2011 и проценама за 2013.

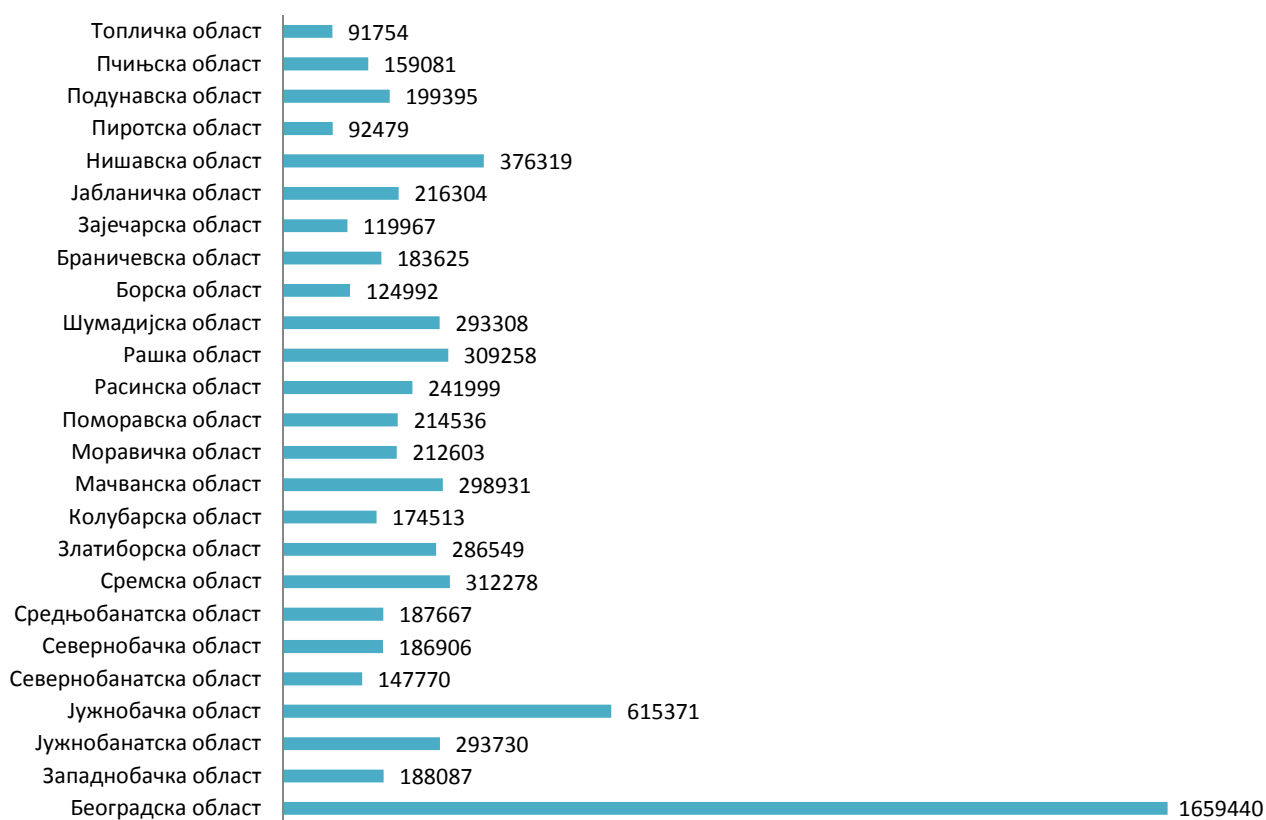
Извор: Попис 2002 и 2011, Процене за 2012. и 2013.

Графикон 2 – Становништво према регионалној дистрибуцији, Попис 2011.

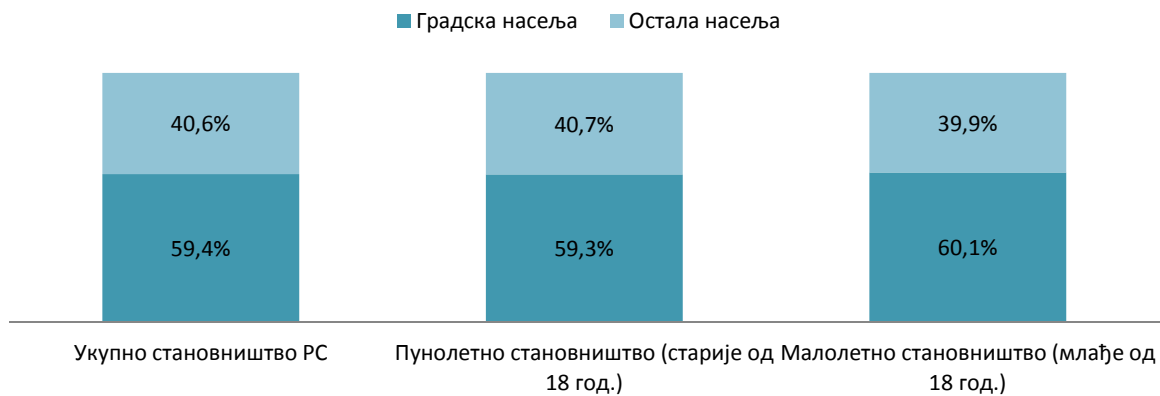
Извор: РЗС – Попис из 2011. Године

Графикон 3 – Становништво према областима, Попис 2011.

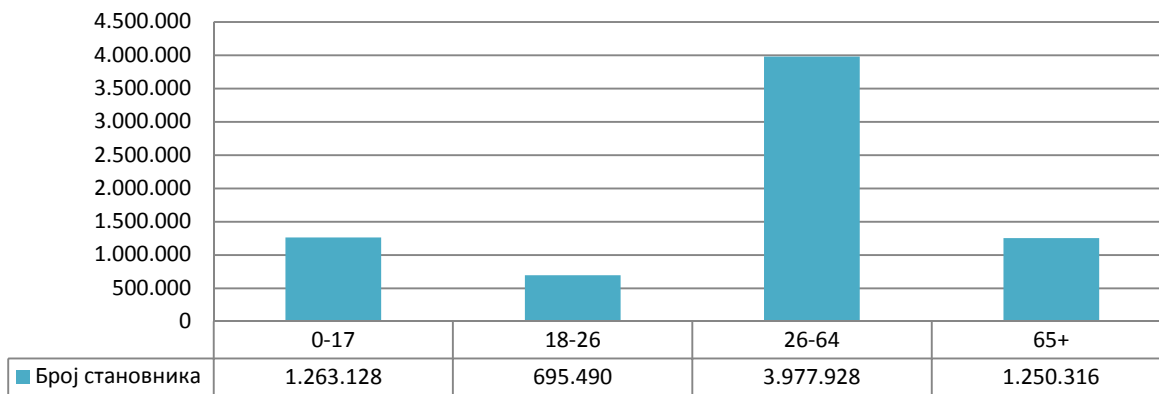
Извор: РЗС – Попис из 2011. године

Графикон 4 – Становништво према типу насеља, Попис из 2011. (у %)

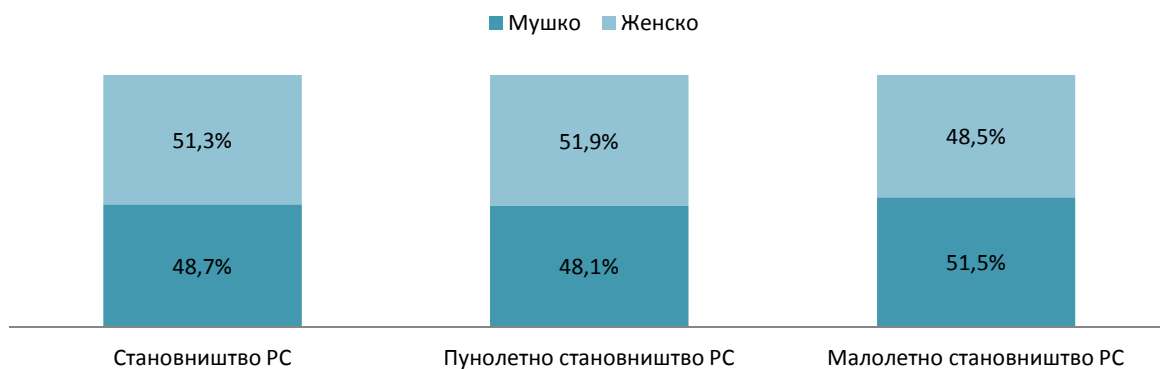
Извор: РЗС – Попис из 2011. године

Графикон 5 - Становништво према старости, Попис 2011.

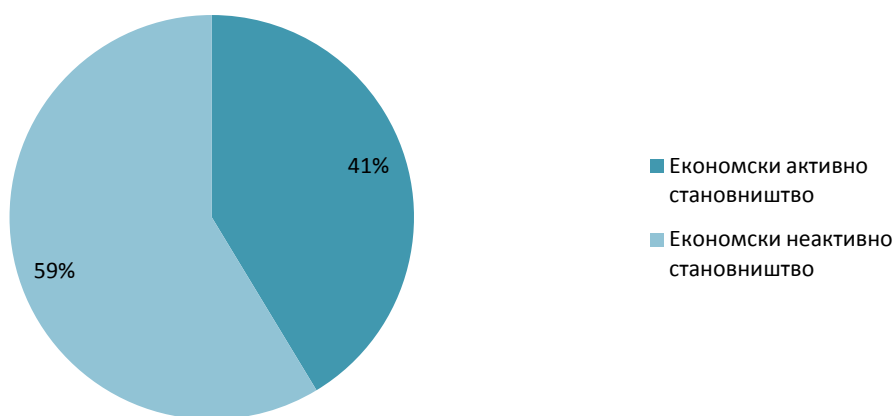
Извор: РЗС – Попис из 2011. године

Графикон 6 – Становништво према полу, Попис 2011. (у %)

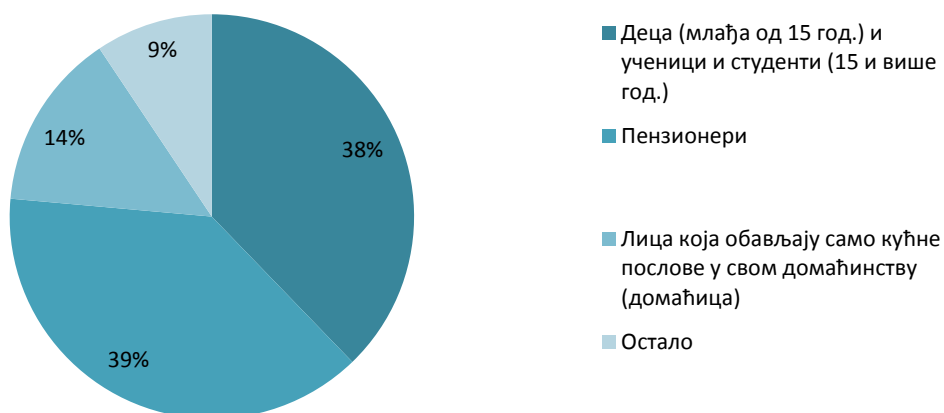
Извор: РЗС – Попис из 2011. године

Графикон 7 – Становништво према економској активности, Попис из 2011. (у %)

Извор: РЗС – Попис из 2011. Године

Графикон 8 – Економски неактивно становништво, Попис 2011. (у %)

Извор: РЗС – Попис из 2011. Године

Табела 1

Стопе незапослености и запослености у октобру 2012, априлу и октобру 2013. и I кварталу 2014. године – упоредни преглед

	Октобар 2012.	Април 2013.	Октобар 2013.	I квартал 2014.
Стопа незапослености	22,4	24,1	20,1	20,8
Стопа запослености	36,7	36,3	39,1	38,4
Стопа неформалне запослености	17,9	18,2	20,3	20,5

Извор: РЗС - Анкета о радној снази 2014.

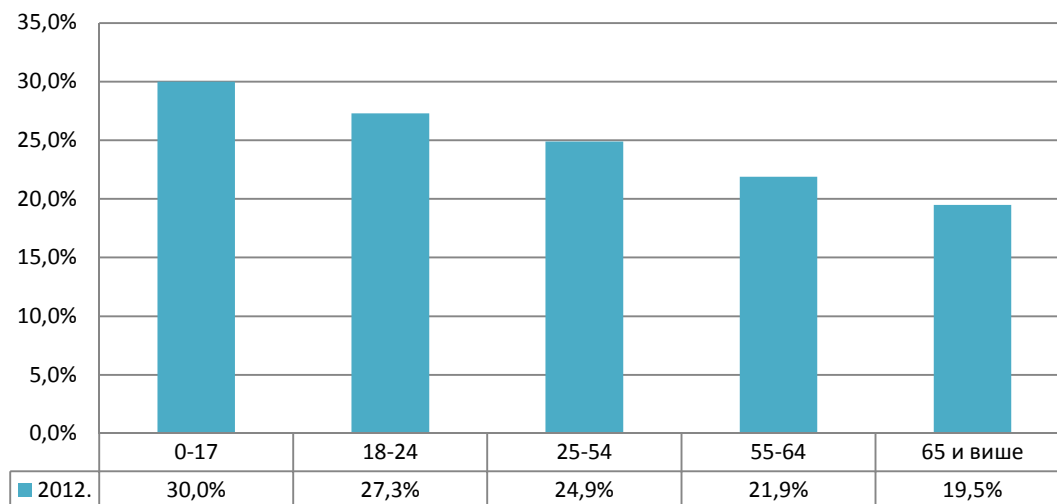
Табела 2

**КОРИСНИЦИ ПЕНЗИЈА, 2009 – 2013.,
Стање 31. децембра**

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања запослених, укупно	1 324 338	1 345 733	1 357 846	1 420 892	1 438 016
Старосне пензије	681 908	708 934	729 516	780 953	809 421
Инвалидске пензије	329 298	322 934	314 488	311 314	302 276
Породичне пензије	313 132	313 865	313 842	328 625	326 319
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања пољопривредника, укупно	224 880	222 480	218 948	215 530	212 597
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања самосталних делатности, укупно	54 450	58 368	61 851	66 718	72 036

Извор: Републички фонд за ПИО

Графикон 9 – Стопа ризика од сиромаштва према старости, 2013. (у %)

Извор: РЗ

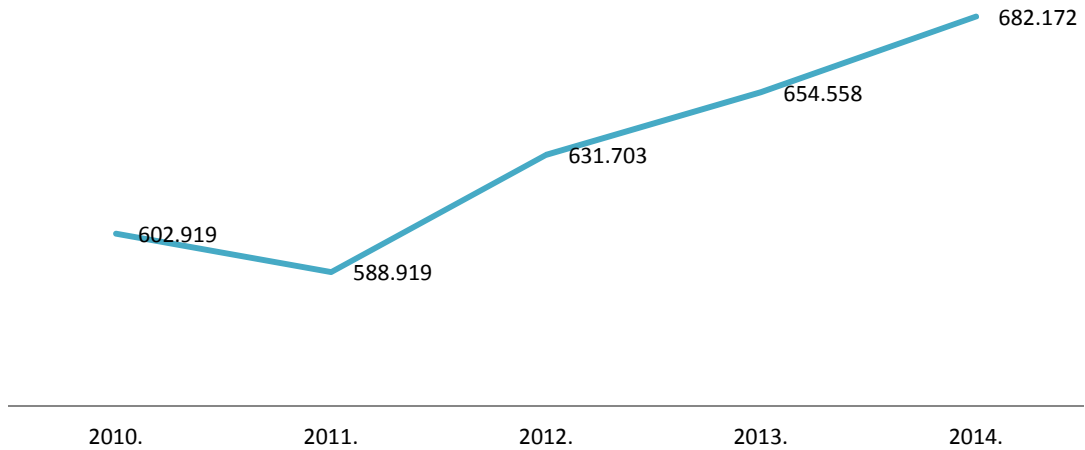
ПУНОЛЕТНИ КОРИСНИЦИ СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2014. ГОДИНИ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

- Број корисника социјалне заштите на евиденцији ЦСР је у 2014. години износио 682.172, чиме је настављен тренд раста броја корисника социјалне заштите у Србији у петогодишњем периоду (Графикон 10). У односу на 2010. годину, број корисника ЦСР је порастао за 13,14%, иако се број становника у Србији у посматраном периоду смањило.
- Пораст броја корисника приметан је у свим старосним категоријама корисника ЦСР, изузев у категорији старијих корисника чији се број смањује. У 2014. години, број старијих на евиденцији ЦСР је за 9.6% мањи у односу на њихов број у 2010. години (Графикон 11).
- У односу на укупно становништво (подаци процене РЗС за 2013.), у 2014. години расте удео корисника ЦСР у односу на укупну популацију. У 2014. години удео корисника социјалне заштите у становништву Србије износи 9,5%, за разлику од 2013. када је износио 9,1%.
- Удео старосних група корисника ЦСР је такође у порасту, изузев у старијој групи корисника чији удео стагнира (Графикон 12).

- Дистрибуција пунолетних корисника ЦСР према областима је неуједначена (Графикон 13). У 2014. години, највећи удео корисника ЦСР у популацији пунолетног становништва је у пчињској (14,6%) и севернобанатској (14,4%) области, а најмањи у београдској (4,6%) области.
- Старосна структура корисника ЦСР кореспондира старосној структури опште популације, осим када је реч о деци корисницима ЦСР (Графикон 14).
- Полна структура пунолетних корисника ЦСР прати структуру укупне популације са нешто већим уделом женских корисника, односно са уделом од 53,6% у 2014. години, у односу на 46,4% мушкараца.
- Одступање од уравнотежене полне структуре корисника ЦСР истоветно је одступањима у општој популацији, односно уочљиво је у групацији старијих корисника. Удео жена корисника ЦСР значајно је већи у групи старијих корисника ЦСР (старији од 65 година) па су у 2014. години у групи старијих корисника ЦСР чак 62% корисника чиниле жене, у односу на 38% мушкараца (Графикон 15). Исто одступање од уравнотежене полне структуре у групацији старијих становника уочљиво је и у општој популацији, са већим уделом жена који износи 57,8%, у односу на 42,2% мушкараца². Потребе за услугама ЦСР жена старијих од 65 година, потврђују и резултати Анкете о приходима и условима живота – SILC, Републичког завода за статистику из 2013. године. Стопа ризика од сиромаштва је према старосној структури уједначена, са нешто већом стопом ризика за мушкарце узраста од 18 – 24 године. Најизразитије одступање је у групацији старијих, тако да стопа жена старијих од 65 година у ризику од сиромаштва износи 22,5, за разлику од стопе мушкараца (старијих од 65 година) у ризику од сиромаштва која износи 15,3.
- Према месту пребивалишта, у структури пунолетних корисника на евиденцији ЦСР у 2014. години доминира градско становништво (Графикон 16), што према резултатима Пописа из 2011. прати структуру опште популације.
- На дан 31.12.2014. укупно 14.504 пунолетних корисника користило је услуге домског и породичног смештаја, 12.918 корисника било је на домском, а 1.586 корисника на породичном смештају (Графикон 17).
- У старосној структури домског смештаја доминирају одрасли и старији корисници, који заједно чине 94,6% корисника смештаја, док је младих 5,4% (Графикон 18).
- У старосној структури породичног смештаја доминирају млади на смештају са 55,2%, удео одраслих је 27,8%, а старијих корисника 17,0% (Графикон 19).
- Полна структура корисника домског и породичног смештаја је уједначена, изузев у групацији старијих корисника обе врсте смештаја где доминирају жене кориснице услуга смештаја (Графикони 18 и 19).

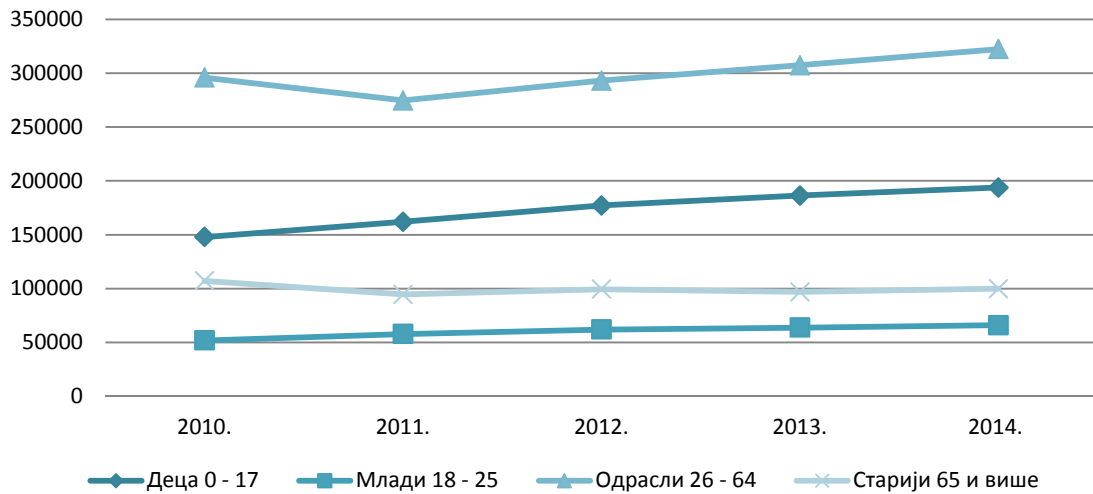
² РЗС – Процена за 2013. годину

Графикон 10 – Пунолетни корисници центара за социјални рад, 2010 – 2014.

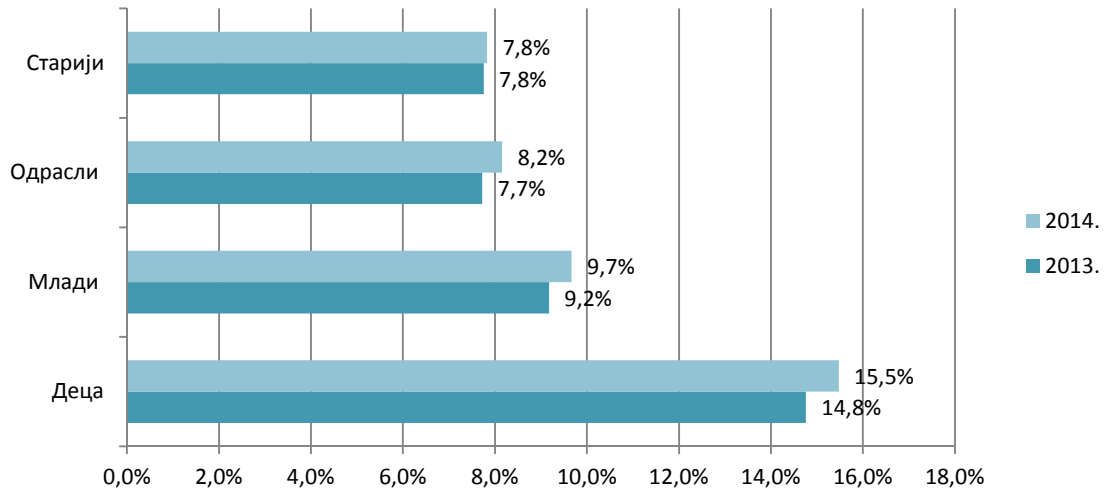
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 11 – Корисници ЦСР према старости, 2010 – 2014.

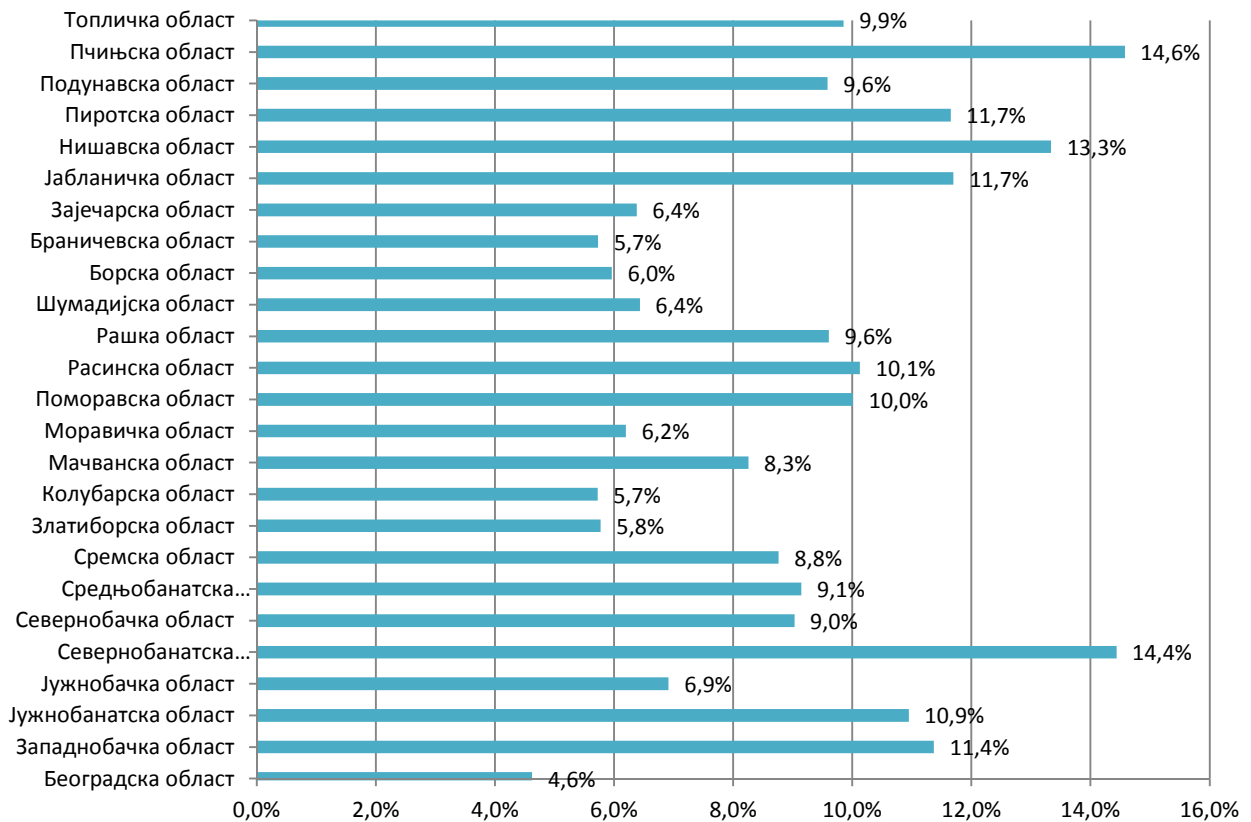
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 12 – Удео корисника социјалне заштите на евиденцији ЦСР у укупном становништву, 2013. и 2014. (у %)

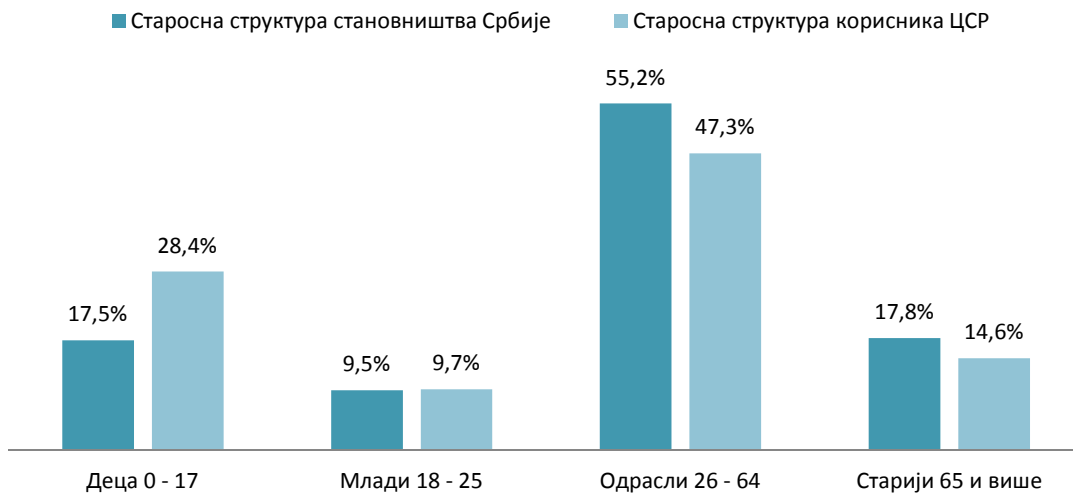
Извор: РСЗ – Извештаји ЦСР, РЗС - Процена за 2013. Годину

Графикон 13 – Удео пунолетних корисника ЦСР у становништву области, 2014. (у %)

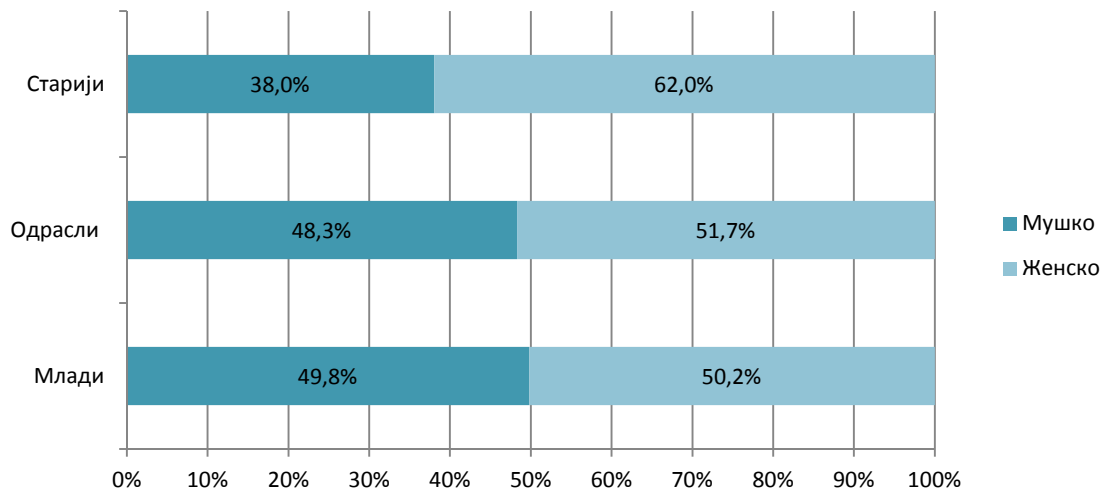
Извор: РЗС - Попис из 2011., Извештаји ЦСР

Графикон 14 – Старосна структура корисника ЦСР, 2014. (у %)

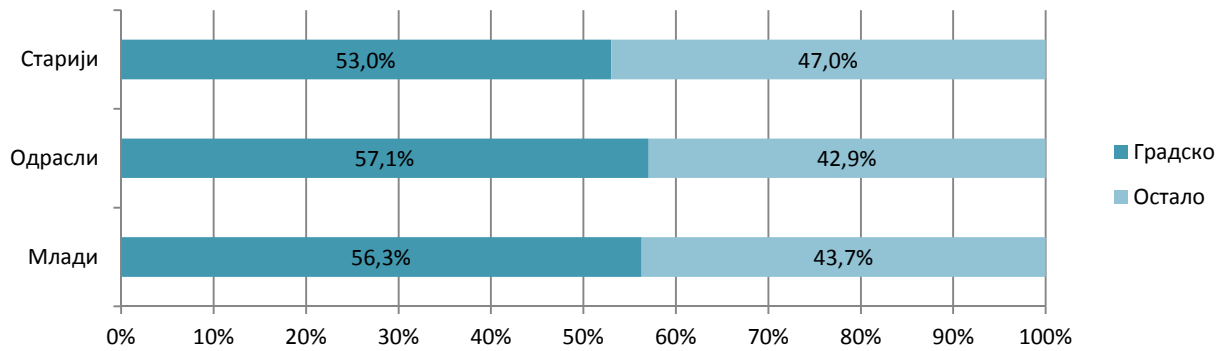
Извор: РСЗ – Извештаји ЦСР, РЗС - Процена за 2013. Годину

Графикон 15 – Пунолетни корисници према полу, 2014. (у %)

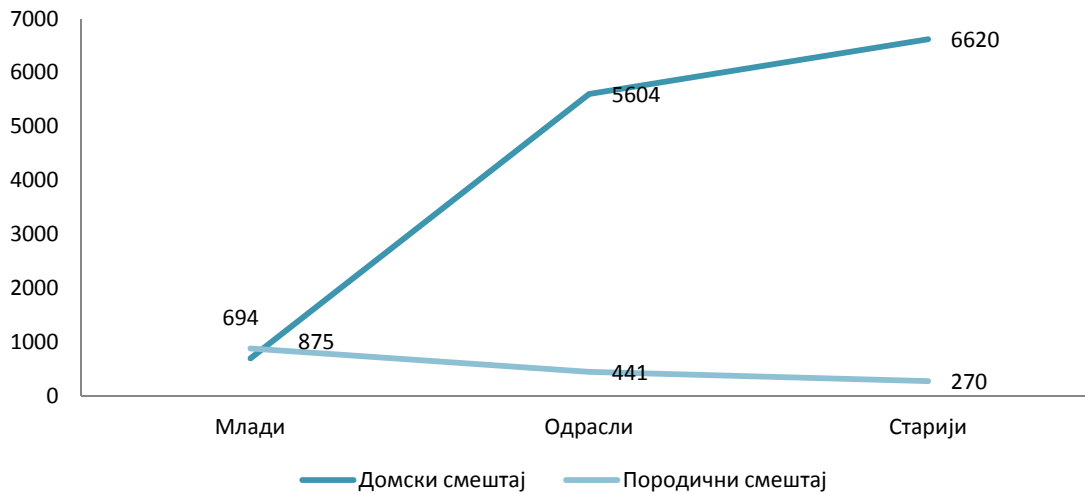
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 16 – Пунолетни корисници према месту пребивалишта, 2014. (у %)

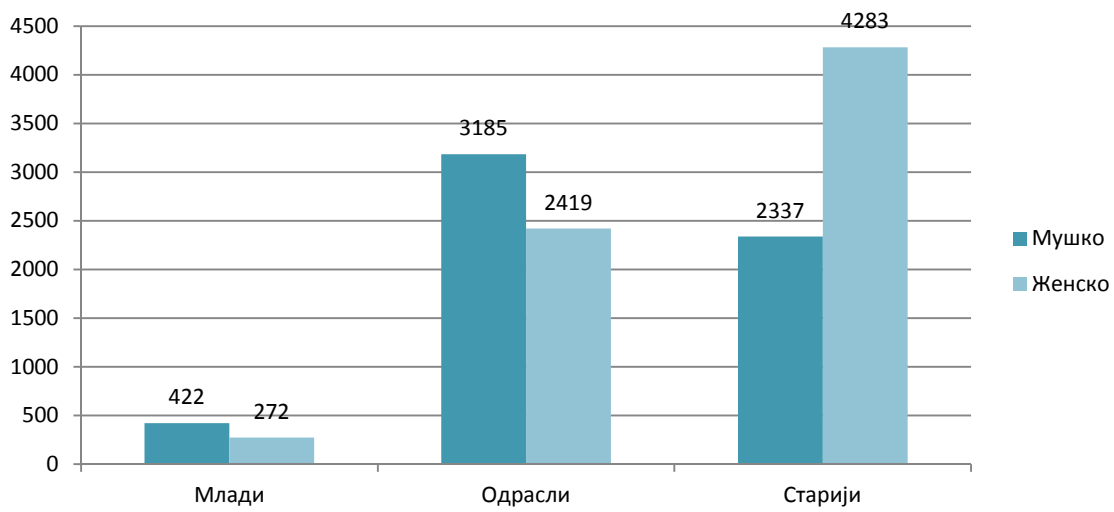
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 17 – Пунолетни корисници смештаја (домски и породични смештај) према старости, 2014.

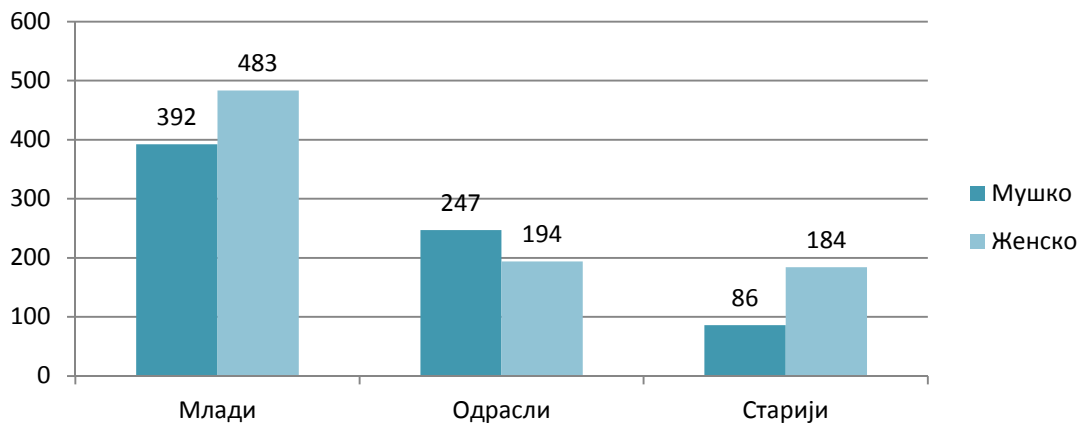
Извор: МРЗБСП

Графикон 18 – Пунолетни корисници домског смештаја према старости и полу, 2014.

Извор: МРЗБСП

Графикон 19 – Пунолетни корисници породичног смештаја према старости и полу, 2014.

Извор: МРЗБСП

ПОРОДИЦА У КРИЗИ/ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ

Породице у потреби за подршком и породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, инвалидитета или болести одраслих, сметњи у развоју, болести или проблема у понашању деце, поремећених породичних односа, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога нису у стању да обезбеде адекватне услове за квалитетно задовољавање потреба својих чланова, а пре свега безбедан развој детета у породици.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе посредно су представљени преко појединца као корисника система СЗ, који је, условно речено, носилац потребе/проблема који доводи породицу у ситуацију потребе за подршком. У фокусу мера, права и услуга ЦСР ређе је читава породица, као што је у случају спречавања материјалне депривације, где је породица корисник новчане социјалне помоћи (НСП).

Субгрупе корисника система социјалне заштите који по својим карактеристикама припадају породицама у кризи су:

Породице са поремећеним породичним односима - породице са малолетном децом, или породице одраслих чланова, хетерогена су група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога.

Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права чине једну од највећих корисничких група у ЦСР. Центри за социјални рад податке о овим породицама региструју пре свега преко броја деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права (родитељи који су у поступку развода брака; споре се око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи и родитељи у спору око издржавања).

Породице у којима је угрожен најбољи интерес детета су породице у којима најбољи интерес детета, односно права или безбедност деце, нису довољно осигурани или су угрожени. Овакве породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани, или по службеној дужности. ЦСР не води посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се посредно региструју преко евидентираних деце чији је интерес угрожен из различитих разлога (нпр. један део ових породица је регистрован кроз евиденције: о деци која су занемарена, деци жртвама насиља, деци са проблемима у понашању и деци чији се родитељи споре око вршења родитељског права).

Мере за унапређење функција родитељства:

Надзор над вршењем родитељског права према Породичном закону чине мере превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права као механизми за заштиту најбољег интереса детета, и омогућавање родитељима да врше родитељско право.

Превентивни надзор је низ поступака којим се интерес детета штити тако што се родитељу омогућава да заштити интерес детета (одређивање личног имена, располагање имовином, итд.). У односу на укупан број деце, ова мера се у протеклих 5 година изриче за просечно 1,5 % деце у социјалној заштити (1,18% од укупног броја деце 2009; 0,89% у 2014)

Корективни надзор је један од механизма којим располаже орган старатељства који се као мера примењује када је угрожен интерес детета у биолошкој породици, а постоји процена о постојању капацитета породице да постигне позитивну промену и унапреди своје родитељске компетенције, односно да на примеренији начин одговори на потребе детета. У односу на укупан број деце, ова мера се у протеклих 5 година изриче за просечно 0,5% деце у социјалној заштити.

Мере корективног надзора су:

- Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права,
- Упућивање на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима,
- Захтев да положи рачун о управљању имовином детета.

Лишавање родитељског права према Породичном закону (члан 81), родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишавања родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права, или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права, а до делимичног лишавања родитељског права када родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права. Мере лишавања родитељског права су најрестриктивније мере органа старатељства које ЦСР покреће као предлоге суду, односно као поступке за заштиту права детета (Породични закон, члан 263).

Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета – у низу различитих мера за подршку деци из биолошких породица, постоје мере из Кривичног законика којима је сврха постизање позитивне промене у животу детета кроз деловање кривичним поступком на родитеље (чл. 193, 194, 196 и 388 Кривичног законика).

Услуге усмерене на подршку породици у кризи: већина услуга дефинисаних Законом о социјалној заштити су услуге усмерене ка појединцу. Ипак, ове услуге директно или посредно обезбеђују подршку и породици у кризи, и породици у којој није довољно осигуран или је угрожен интерес детета. На пример, саветодавне услуге су усмерене и на породицу, а неке друге услуге (дневне услуге у заједници, подршка за самосталан живот) директно или посредно доприносе породицама у кризи којима је потребна подршка.

Саветодавно - терапијске и социо - едукативне услуге су, према Закону о социјалној заштити, усмерене ка породици и појединцу у кризи. Према члану 46. Закона о социјалној заштити ове услуге се пружају као вид помоћи појединцима и породицама које су у кризи, ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.

Група Саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга није стандардизована, и то је један од разлога зашто евиденције о пружању ових услуга у ЦСР нису уједначене, па самим тим ни поуздане. Са друге стране, постоје подаци о **активностима саветовања или саветодавног усмеравања**, које водитељи случаја непосредно обезбеђују породицама у оквиру редовног стручног поступка.

Преглед најважнијих запажања:

- Број поступака у којима су родитељи у спору око вршења родитељског права се смањује у 2014. години. Процент спорова који се не окончавају нагодбом родитеља веома је висок, односно износи 72%, што указује на интензитет кризе у којима се породица налази (Графикон 20).
- Број решења о мерама корективног надзора према родитељима континуирано се смањује од 2012. године. Значајно је истражити ефективност ове мере за подршку породици и родитељима, те карактеристике непосредне праксе ЦСР у њеној примени (Графикон 21).
- Број покренутих поступака за лишење родитељског права је у 2014. години значајно смањен, за готово 30%. Податак је значајан у односу на разматрање праксе ЦСР у подршци родитељима и очувању биолошке породице (Графикон 22).
- У 2014. години против 166 родитеља, ЦСР су у оквиру мера из Кривичног законика за подршку деци из биолошких породица, покренули кривичне поступке због злостављања и занемаривања деце, а судовима доставили 453 мишљења. У односу на 2013. годину, број налаза и мишљења достављених суду је значајно повећан (Графикон 23).
- У 2014. години број послова везаних за мишљења ЦСР према суду у поступцима издржавања других сродника износи 900, и релативно је стабилан у односу на претходну годину (Графикон 24).
- Број налаза и мишљења везаних за супружничко издржавање у 2014. години је 107, и смањен је за готово половину у односу на 2013. годину (Графикон 25).
- ЦСР извештавају да су током 2014. године реализовали укупно 18.024 помоћи у сређивању брачних и породичних односа, што износи 14% свих саветодавних усмеравања у ЦСР (Графикон 26).
- У 2014. години ЦСР је упутио 9.892 корисника на коришћење саветодавно-терапијских услуга које пружа овлашћено лице у ЦСР-у (специјалиста), саветовалиште или неки други пружалац (Графикон 27).

Графикон 20 – Поступци – спорови за вршење родитељског права, 2010 – 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 21 – Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2010 - 2014.

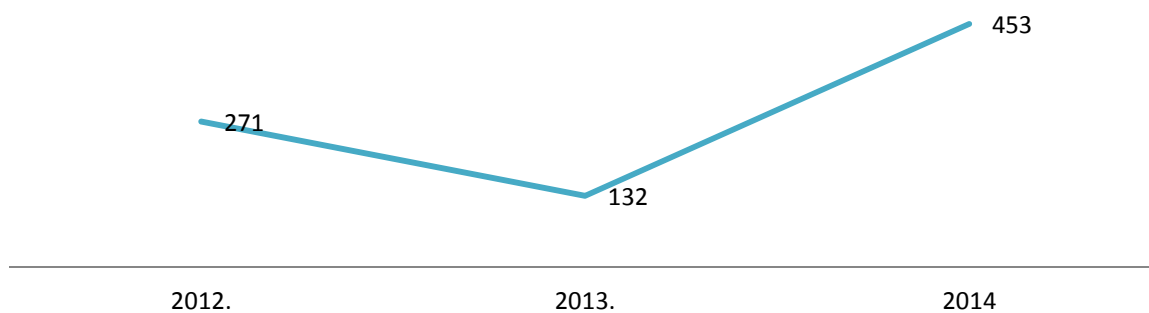
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 22 – Број предлога за лишавање родитељског права, 2010 - 2014.

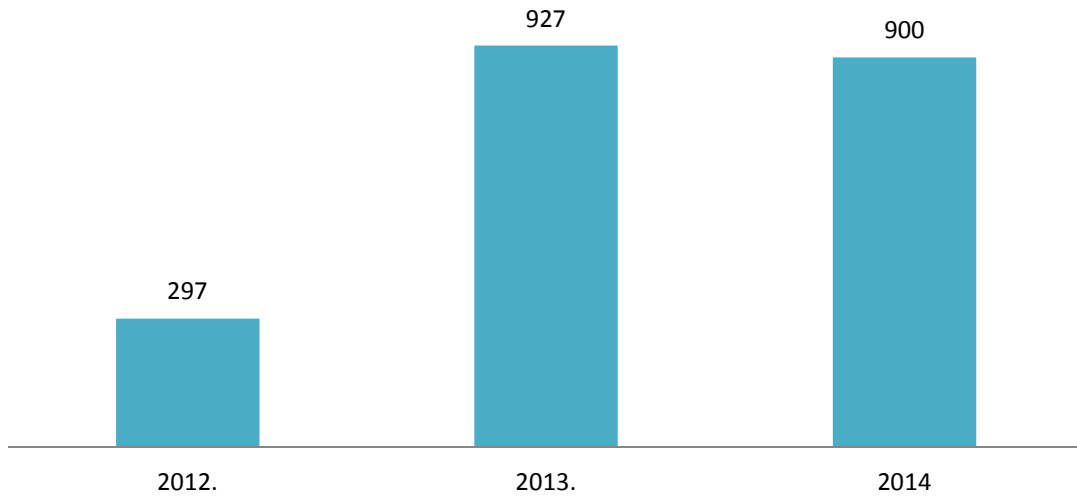
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 23 - Кривични поступци против родитеља због занемаривања и злостављања деце, 2012 – 2014.

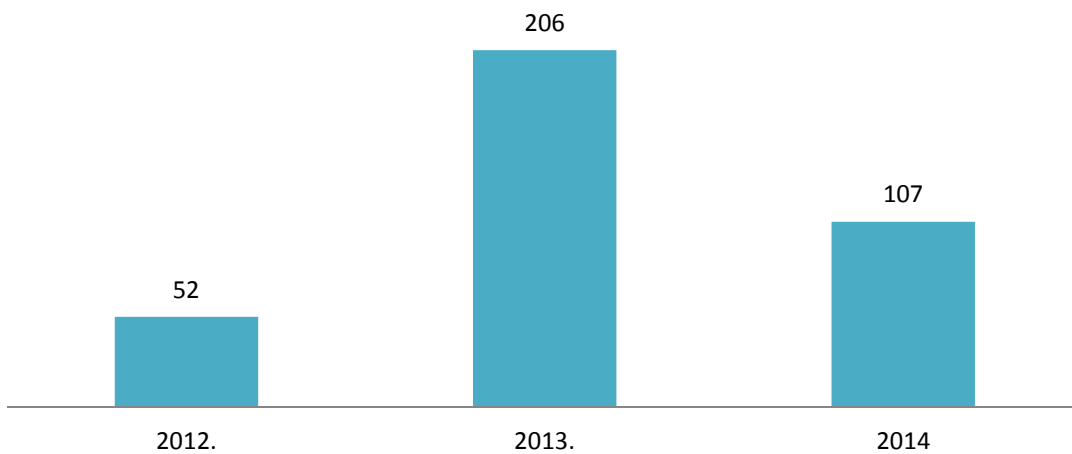
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 24 - Број налаза и мишљења ЦСР у поступцима издржавања других сродника према захтеву суда, 2012 – 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 25 - Број налаза и мишљења ЦСР у поступцима везаних за супружничко издржавање према захтеву суда, 2012 – 2014.

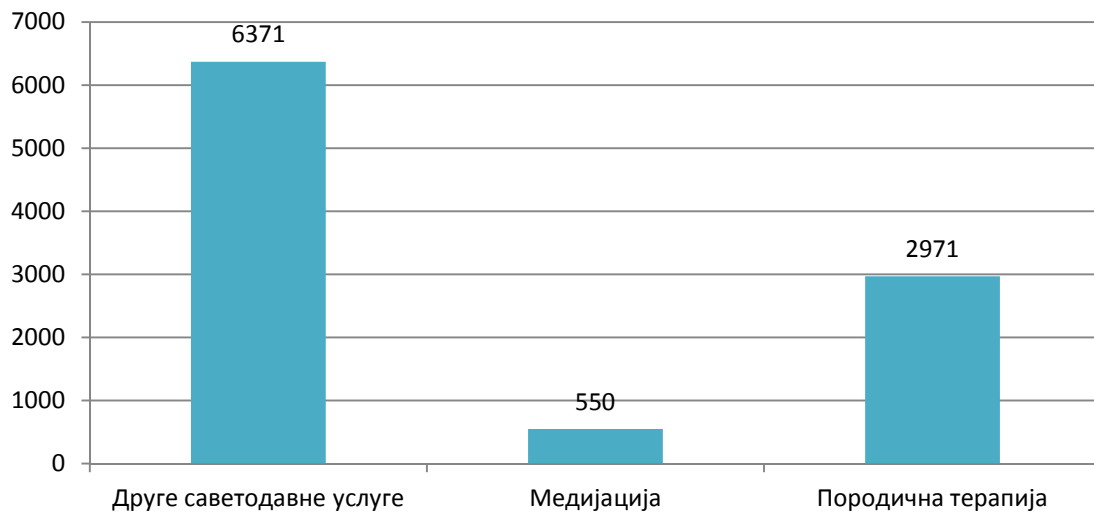
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 26 - Број случајева код којих је примењено саветодавно усмеравање од стране водитеља случаја, 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 27 - Структура упута ЦСР за коришћење саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга, 2013 – 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Породичним законом је дефинисано насиље у породици и предвиђене су мере заштите од насиља. Кривичним законом насиље у породици је дефинисано и као кривично дело.

Под насиљем у породици Породични закон препознаје следеће радње:

- наношење или покушај наношења телесне повреде;
- изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;
- присиљавање на сексуални однос;
- навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем;
- ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима;
- вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Према Породичном закону, насиље у породици испољава се у различитим облицима:

1. **Физичко насиље:** подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, доминирања, контролисања или повређивања друге особе. Врши се на различите начине и различитим средствима, а за последицу може имати лаку или тешку телесну повреду. Оно обухвата: батине, повреде оштрим и тупим предметима, ударање, шутирање, дављење, бацање, наношење опекотина, гађање разним предметима, ломљење било ког дела тела, итд.
2. **Психичко насиље:** састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице. Претња треба да буде озбиљна и да изазове осећање угрожене сигурности. Психичко насиље се односи такође и на застрашивање, констатно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.
3. **Сексуално насиље:** подразумева сваку повреду полне слободе и морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и силовање. Оно представља коришћење присилних сексуалних радњи којима се доминира, манипулише, прети и повређује друга особа. Ову врсту насиља често прати и физичко и психичко насиље, а различити случајеви насиља врше се истовремено.
4. **Економско насиље:** подразумева одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, забрана члану да располаже својим и заједничким приходима, забрана члану да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава за рад, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.

У марту 2013. године донет је Посебан протокол о поступању центара за социјални рад - органа старатељства у случајевима насиља у породици и партнерским односима са циљем да се структурирају поступци у остваривању јавних овлашћења, обезбеди да се

насиље одмах заустави, спречи понављање насиља, обезбеди безбедност лица која трпе насиље и задовољење основних животних потреба лицу које трпи насиље, оснаже и оспособе лица која трпе насиље да самостално или уз подршку преузму одговорност за квалитет и организацију сопственог живота без насиља, као и да се обезбеди целовита координаторска улога у реаговању на појаву насиља.

Одредбама Посебног протокола предвиђена је обавеза ЦСР да формирају Интерне тимове за заштиту жртава насиља у породици и партнерским односима у оквиру центра и обавеза Републичког завода за социјалну заштиту да прати ефекте рада Интерних тимова, спроводи анализе и пружа стручну подршку. Обавезу формирања интерних тимова и њиховог активног деловања је до сада испунило 130 центара. Начин формирања, одабир чланова тима, као и њихово деловање у пракси је различито, што може да буде последица величине центра, унутрашње организације, недостатка одговарајућег стручног кадра, али и отпора у прихватању промене у деловању у односу на ову проблематику.

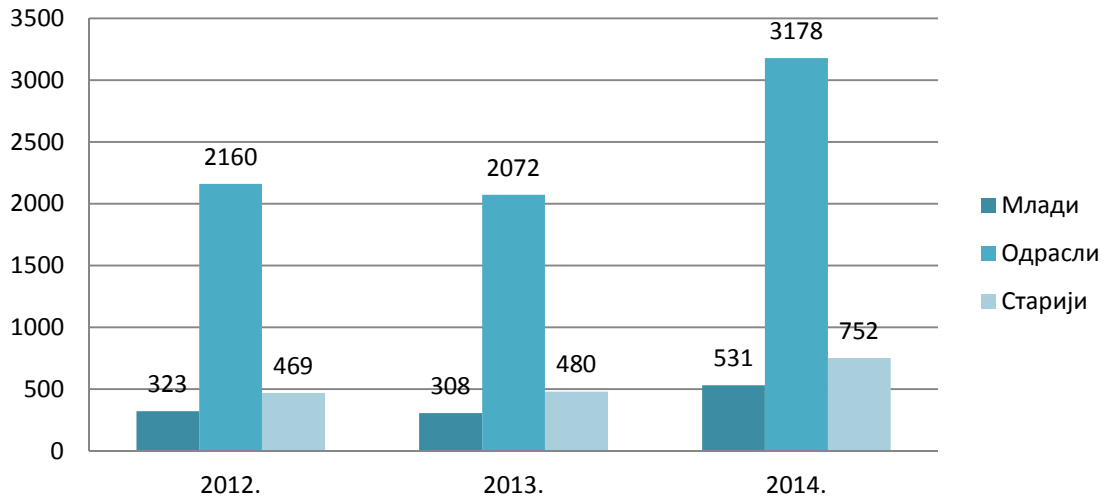
Преглед најважнијих запажања:

- Према врсти насиља, број пријава за физичко насиље је у знатном порасту у односу на све старосне групе корисника у односу на претходне године, те је у 2014. години било је 4.461 пунолетних жртава физичког насиља. Подаци из 2014. године указују да је физичко насиље у драстичном порасту нарочито у односу на категорију одраслих особа, за разлику од 2013. године када је овај облик насиља био у паду (2013. године 2.072 одраслих корисника жртава физичког насиља, 2014. године 3.178 одраслих корисника жртава физичког насиља). У односу на полну структуру за све старосне групације, жене као жртве физичког насиља се појављују у двоструко већем броју од мушкараца у категорији младих и старијих, док је тај однос код одраслих особа много израженији. Наиме, од 3.178 пријава, 2.785 пријаве се односе на жене жртве физичког насиља (Графикони 28 и 29).
- Тренд пораста је видљив и код пријављивања сексуалног насиља, и то у односу на све старосне структуре. У 2014. било је 86 пунолетних жртава сексуалног насиља. Пораст је најмањи у односу на категорију младих, а код одраслих особа пораст је удвостручен. Пријава насиља над старијим особама је такође повећана преко четири пута (Графикони 30 и 31).
- Број пријављених облика насиља које се дефинише као психичко, такође указује на тренд пораста у претходне три године. У 2014. години пријављено је 3.182 жртве овог облика насиља, а пораст је најизраженији у односу на категорију одраслих особа. Жене су жртве овог облика насиља у много већем обиму у свим

категоријама према старосној структури, а у категорији одраслих корисника жене чине 84% жртава психичког насиља (Графикони 32 и 33).

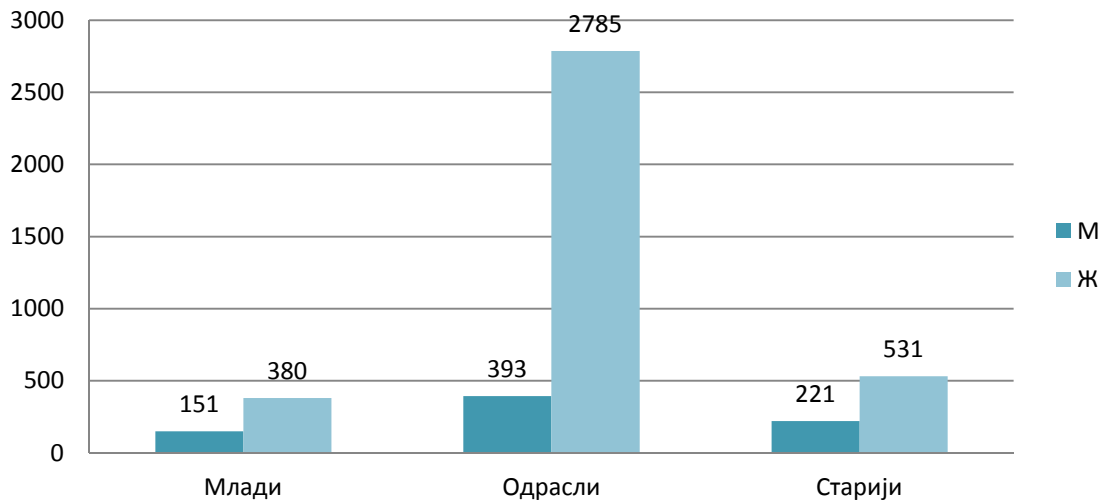
- Занемаривање као облик насиља је у 2014. години пријављено у 377 случајева, што је за више од 50% мање жртава у односу на претходну годину. Подаци у односу на полну структуру указују да су особе женског пола чешће жртве, осим код младих, где је заступљеност жена и мушкараца истоветна (Графикони 34 и 35).
- У 2014. години евидентирано је 228 жртава „других“ облика насиља. Облици насиља који нису имали јасна одређења препозната од стране законодавства у формату извештавања су дефинисани као „нешто друго“. За разлику од претходних година када су се центри у већем броју одлучивали да пријављене случајеве насиља евидентирају као „друге облике насиља“ у овој години је тај број значајно умањен, што повољно утиче на квалитет података. Подаци показују да је и у 2014. години, као и у претходним годинама, већи број жена жртава „других облика насиља“ (Графикони 36 и 37).
- У 2014. години ЦСР је покренуо 292 поступка за изрицање мера заштите од насиља. У поређењу са претходне две године постоји раст у односу на број одраслих особа, а у категорији младих и старијих, број ових поступака је значајно смањен. Повећан је и број поднетих кривичних пријава за одрасле и старије кориснике (Графикони 38 и 39).
- Најчешће предлагане и изричане мере заштите жртава насиља су забрана даљег узнемиравања члана породице и забрана приступа простору где жртва насиља борави, што је у последње три године тренд, а у 2014. години евидентиран је пораст. Недостају подаци о ефектима изречених мера у односу на очекивану промену статуса и квалитета живота самих жртава насиља, што би дало одговор о сврсисходности ове мере у нашим условима (Графикон 40).

Графикон 28 - Корисници жртве физичког насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2012 – 2014.

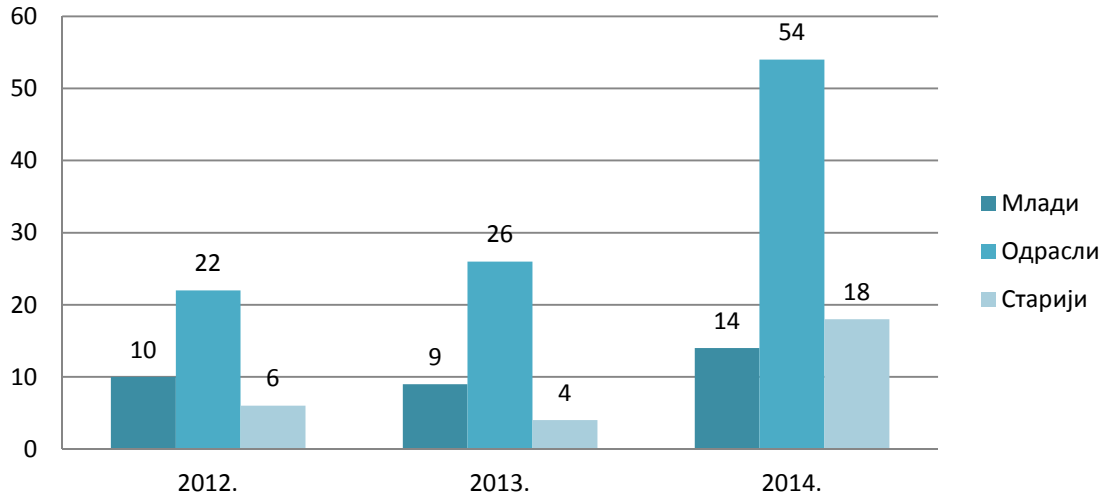
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 29 - Корисници жртве физичког насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2014.

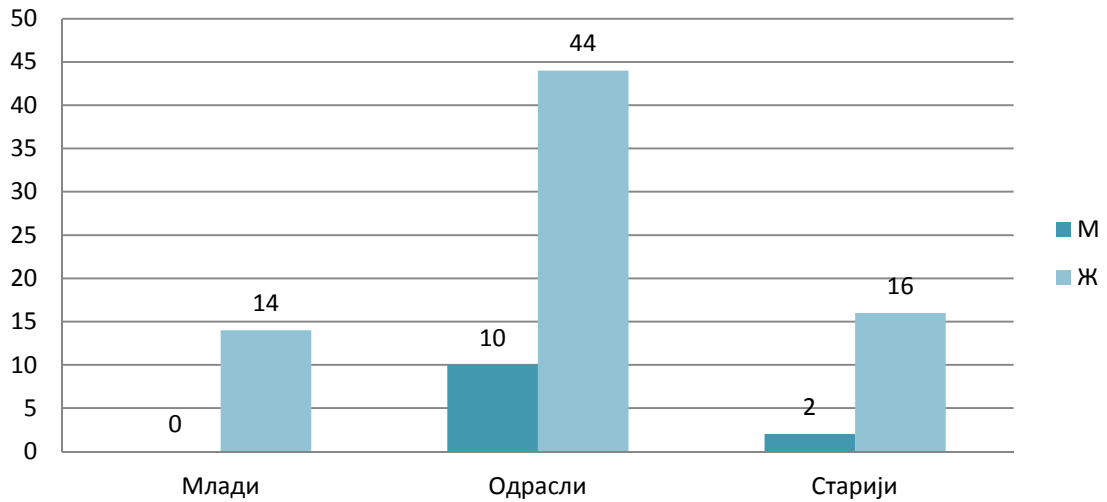
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 30 - Корисници жртве сексуалног насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2012 – 2014.

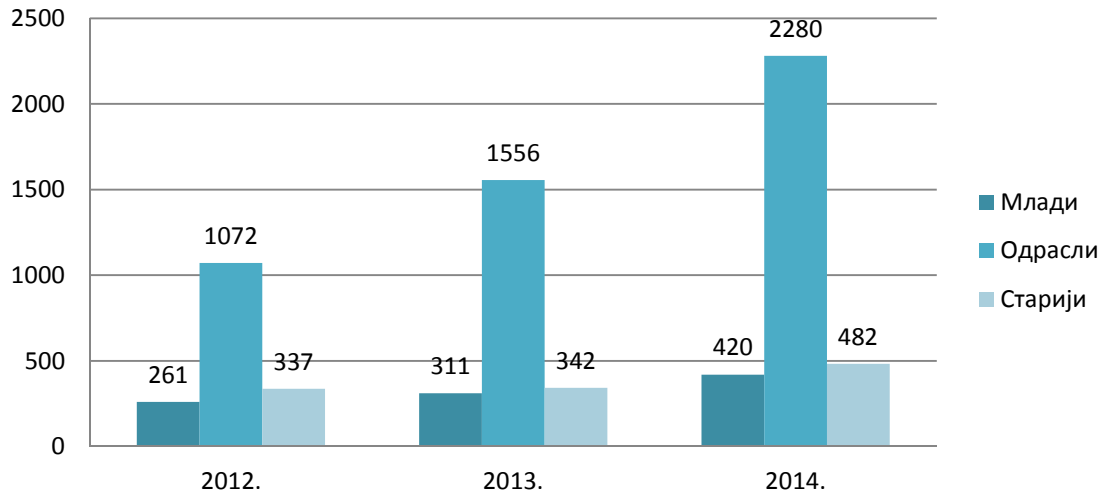
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 31 - Корисници жртве сексуалног насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2014.

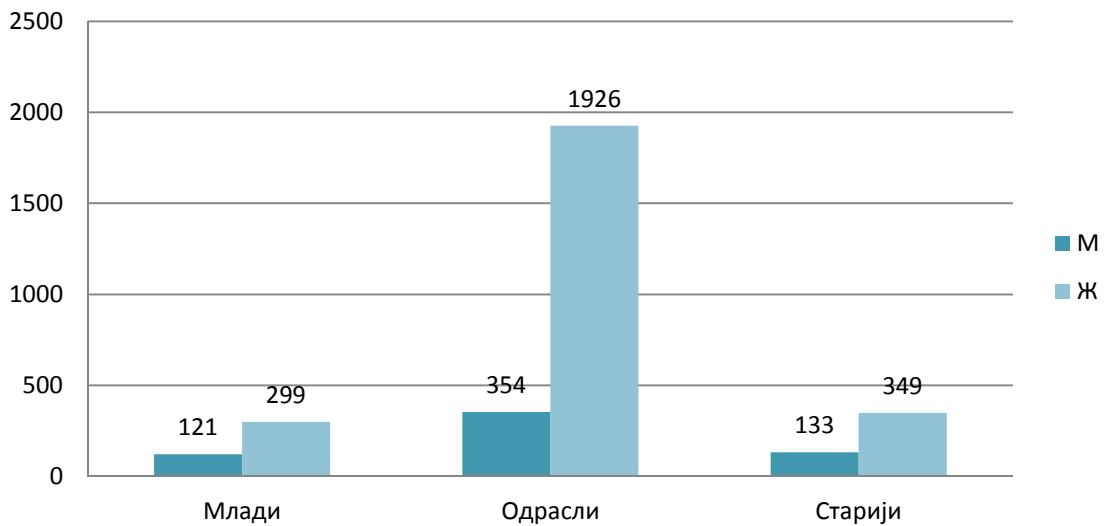
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 32 - Корисници жртве психичког насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2012 – 2014.

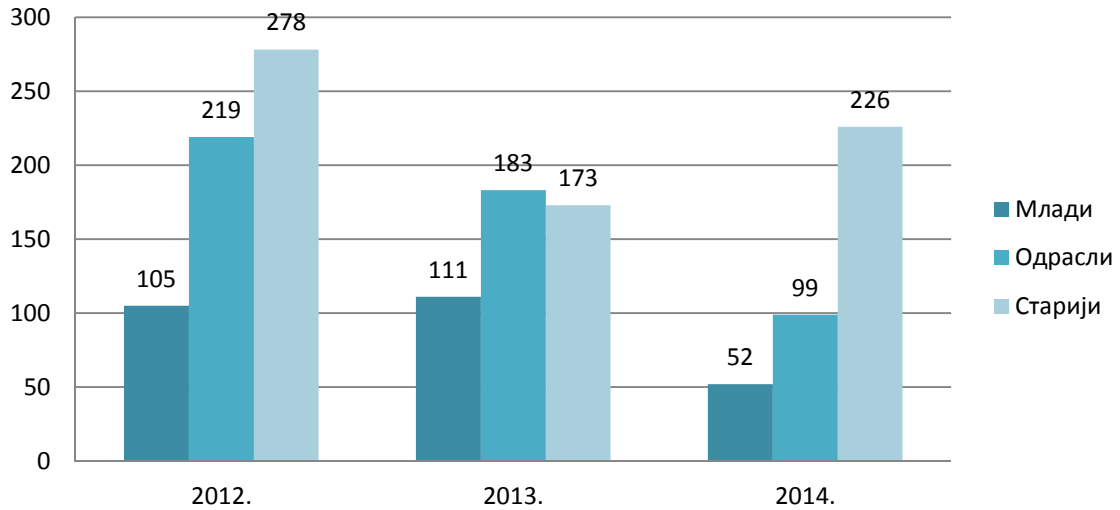
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 33 - Корисници жртве психичког насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2014.

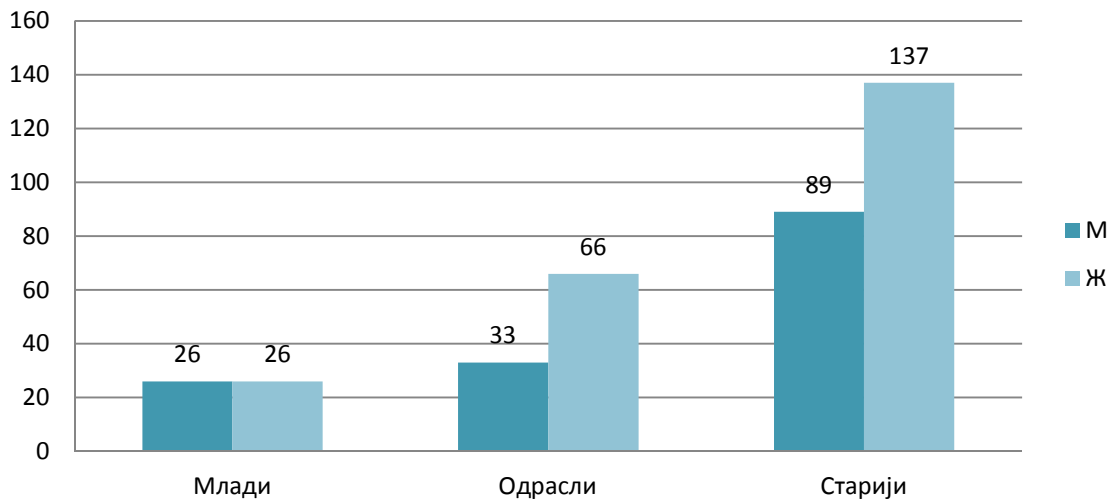
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 34 - Корисници жртве занемаривања на евиденцији ЦСР према старости, 2012 – 2014.

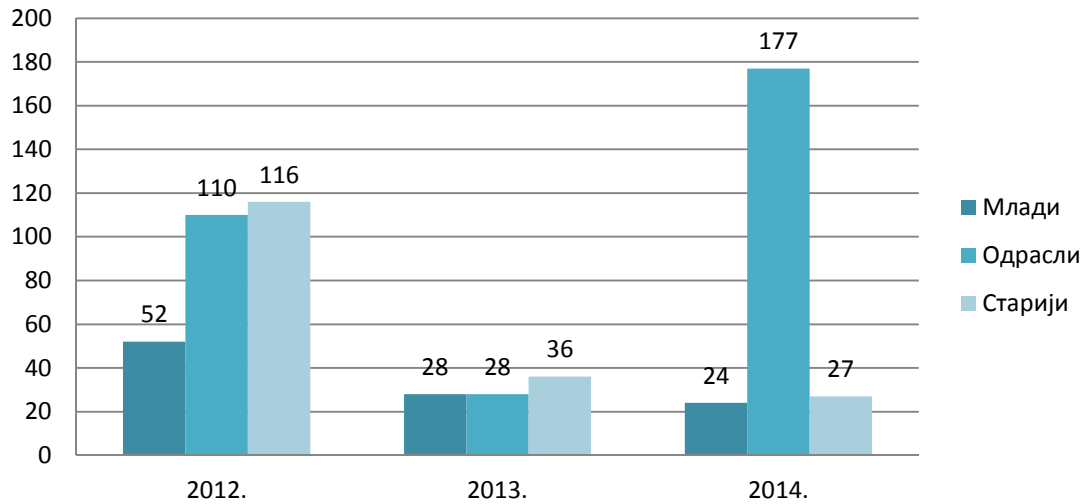
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 35 - Корисници жртве занемаривања на евиденцији ЦСР према полу, 2014.

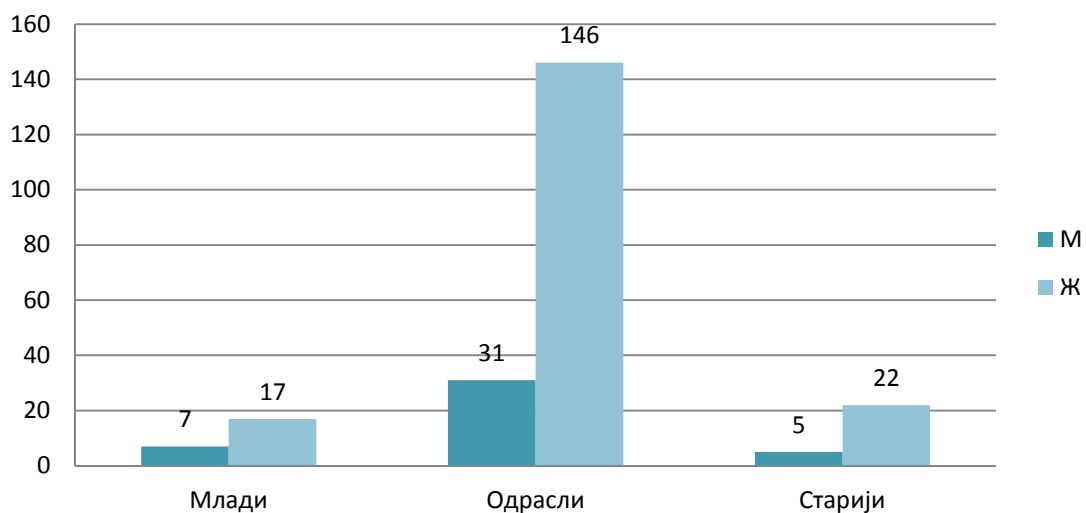
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 36 - Корисници жртве других облика насиља на евиденцији ЦСР, 2012 – 2014.

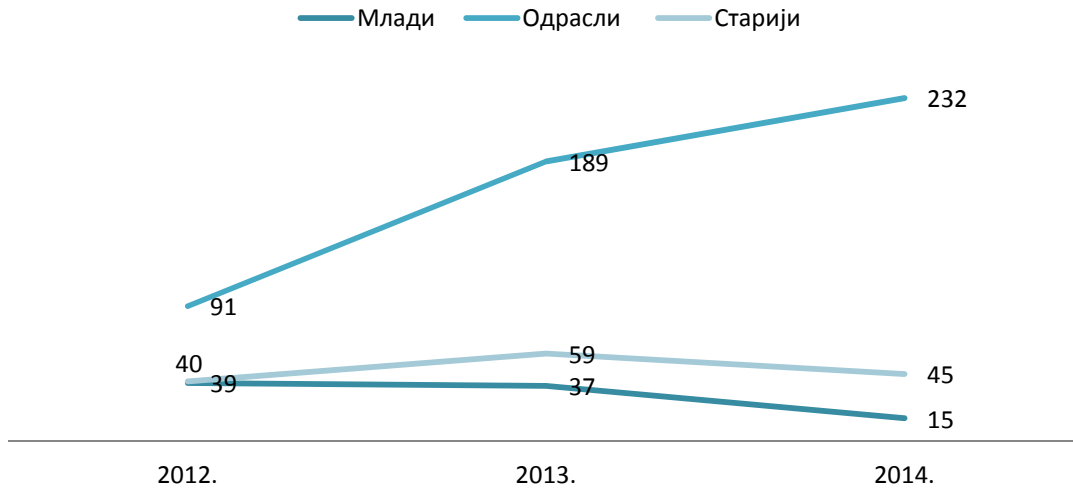
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 37 - Корисници жртве других облика насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2014.

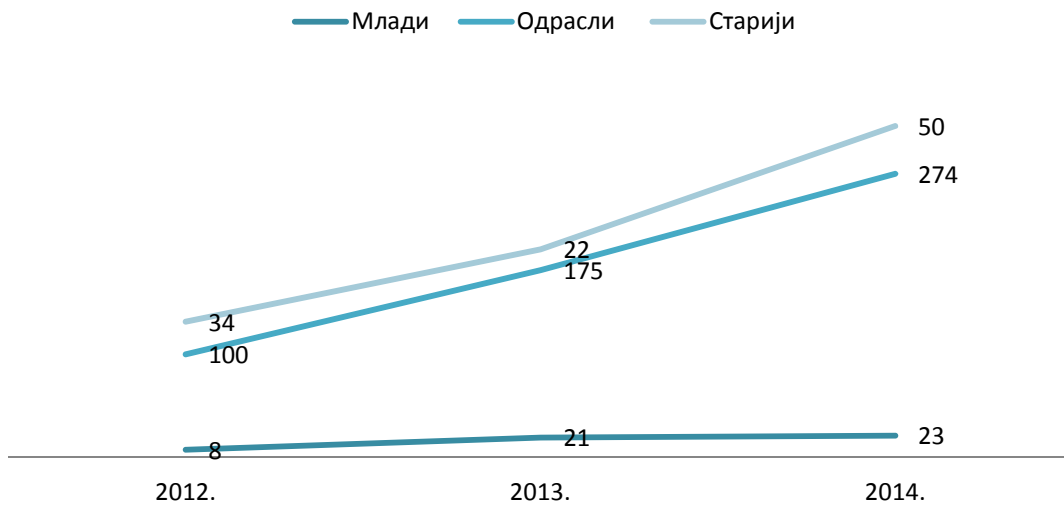
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 38 - Број поступака ЦСР за изрицање мере заштите од насиља у породици, 2012 – 2014.

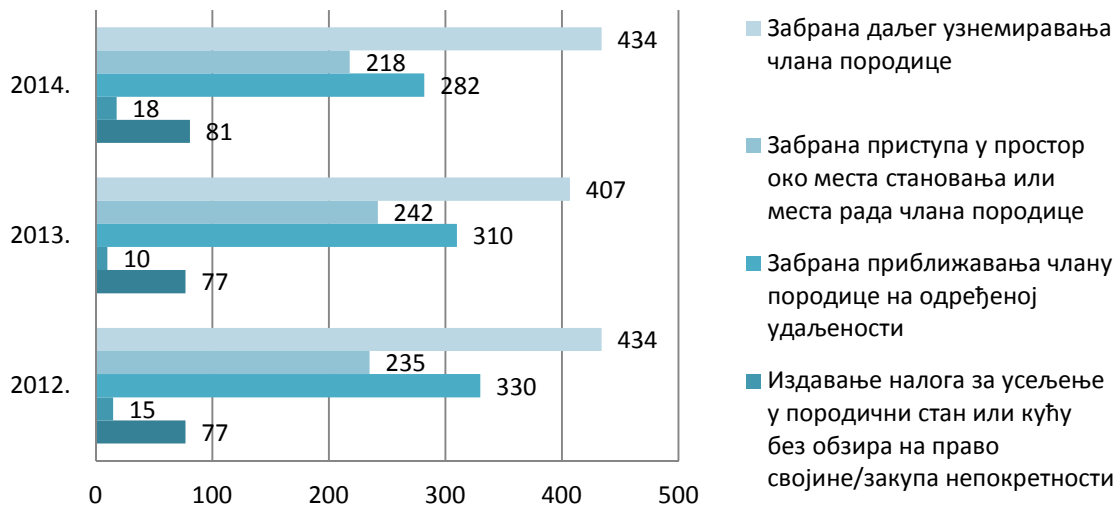
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 39 - Број кривичних пријава за заштиту жртава насиља, 2012 – 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 40 - Број изречених мера заштита од насиља у породици у ЦСР, 2012 – 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Особе са инвалидитетом су, према Закону о социјалној заштити (члан 41.), корисници услуга социјалне заштите ако имају телесне, интелектуалне, сензорне или менталне тешкоће или тешкоће у комуникацији, и када се услед друштвених и других препрека сусрећу са функционалним ограничењима у једној или више области живота.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе (члан 92. Закона о социјалној заштити).

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице из члана 92. става 1. овог закона за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице из члана 91. овог закона које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Право на помоћ за оспособљавање за рад обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад а то право не могу да остваре по другом правном основу (члан 108. Закона о социјалној заштити).

Особе са инвалидитетом се стављају под старатељство (члан 124. Породичног закона) уколико су **лишене пословне способности**, а одлуку о стављању под старатељство доноси орган старатељства (члан 125. Породичног закона).

Продужење родитељског права се према Породичном закону спроводи после пунолетства детета, ако је дете због болести или сметњи у психо-физичком развоју неспособно да се само стара о себи и заштити својих права и интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе (чл. 123 Породичног закона).

Особе са инвалидитетом у систему социјалне заштите поред општих, остварују и специфична права. У овом делу извештаја биће представљене услуге које користе особе са инвалидитетом, на основу којих је могуће пратити број, карактеристике и потребе ове циљне групе, односно ефекте услуга које обезбеђује систем социјалне заштите у циљу унапређења њиховог положаја.

Пунолетне особе са инвалидитетом биће представљене као корисници следећих услуга:

- Додатка за помоћ и негу другог лица, увећаног додатка за помоћ и негу другог лица и помоћи за оспособљавање за рад,
- Услуга смештаја (домског и породичног смештаја)

Такође, биће представљене пунолетне особе са инвалидитетом у старатељској заштити, односно особе лишене пословне способности и особе којима је продужено родитељско право.

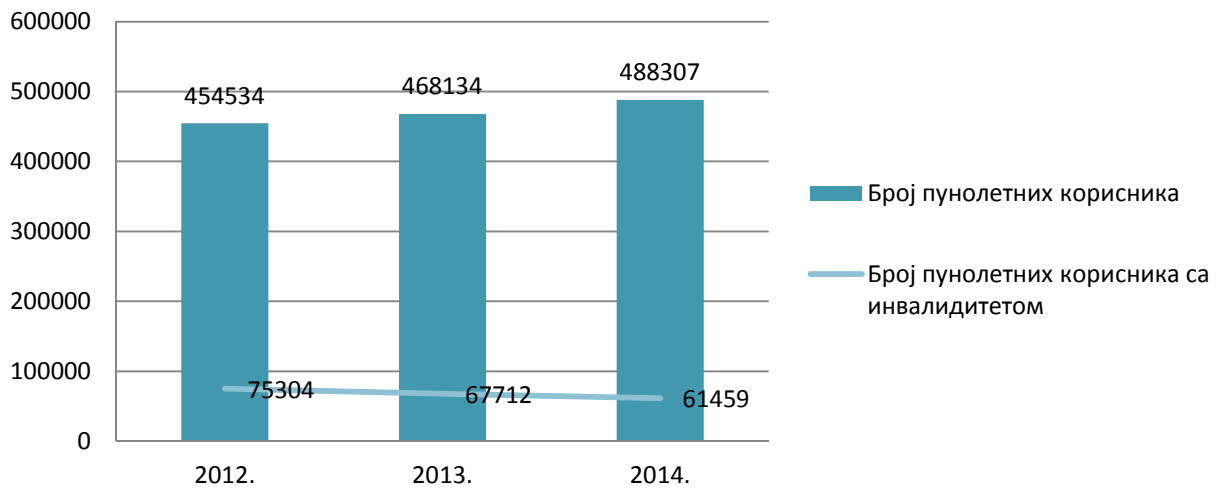
Преглед најважнијих запажања:

- У 2014. години на евиденцији ЦСР је укупно 61.459 пунолетних корисника са инвалидитетом, што је 12,6% укупног броја одраслих корисника ЦСР (Графикон 41).
- Тренд смањивања удела пунолетних особа са инвалидитетом и њиховог бројчаног смањења у популацији пунолетних корисника се наставља и у 2014. години, иако се истовремено повећава број пунолетних корисника ЦСР.
- У полној структури младих и одраслих корисника са инвалидитетом је у 2014. години већи удео корисника мушког пола, док је у категорији старијих значајно већи удео особа женског пола (Графикон 42).
- Према врсти сметњи у развоју на евиденцији ЦСР у 2014. години доминирају корисници са телесним инвалидитетом са 41,3%, потом корисници са менталним и интелектуалним сметњама са 23,7%, док је удео корисника са сензорним и первазивним сметњама најмањи (Графикон 43). Овакав профил дистрибуције различитих врста инвалидитета одржава се током вишегодишњег периода.
- У 2014. години укупно 13.641 пунолетни корисник је користио основни додатак за помоћ и негу другог лица. У старосној структури доминирају старији корисници са 54,2% (Графикон 44).
- Увећани додатак за помоћ и негу другог лица се у већој мери користио у 2014. години, па је укупно 31.237 пунолетних примало ову врсту подршке. У старосној структури ових корисника доминирају одрасли са 51,2% (Графикон 45).
- Иако је присутан тренд смањења броја пунолетних особа са инвалидитетом на резиденцијалном смештају у односу на остале услуге смештаја које Закон обезбеђује за ову циљну групу, услуга домског смештаја доминира. У структури смештаја особа са инвалидитетом, у 2014. години, 77% пунолетних особа са инвалидитетом су корисници домског смештаја (Графикон 46). Са друге стране, услуга породичног смештаја се још увек недовољно примењује.
- Према подацима установа за смештај, укупно 10.896 пунолетних особа са инвалидитетом је 31.12.2014. године користило услуге домског смештаја у систему социјалне заштите. Највише пунолетних особа са инвалидитетом је смештено у установе за одрасле и старије 51,1% и у специјализоване установе за смештај одраслих са инвалидитетом 38,1% (Графикон 47).

- У старосној структури свих пунолетних са сметњама у развоју на смештају (у свим установама социјалне заштите) доминирају одрасли корисници са 49,8%, и старији са 44,7%, док је удео младих 5,5% (Графикон 48).
- У структури корисника смештаја у домовима специјализованим за смештај одраслих са инвалидитетом, према врсти инвалидитета на дан 31.12.2014. године доминирају корисници са менталним 43,7% и интелектуалним тешкоћама 29,1%. Овај податак се разликује од структуре корисника са инвалидитетом на евиденцији ЦСР (где су доминантнији корисници са телесним инвалидитетом), што указује да су особе са менталним сметњама у највећем ризику од институционализације, те је потребно усмерити већу пажњу система на ову корисничку групу. Удео корисника са вишеструким инвалидитетом је такође значајан и износи 20%. У установама је најмање корисника са телесним инвалидитетом 3,9%, первазивним поремећајима 0,6%, сензорним тешкоћама 2,1%, а 0,6% корисника установе су евидентирале као кориснике са другим облицима сметњи (Графикон 46). Структура корисника према врсти инвалидитета је стабилна и у претходним годинама, с тим што је удео корисника са менталним и вишеструким сметњама у порасту, а удео корисника са интелектуалним тешкоћама се смањује.
- Доминантни разлози смештаја ОСИ у дом за смештај одраслих са инвалидитетом у 2014. години, као и претходних година, били су да *породица корисника није спремна да води бригу о кориснику и корисник нема ближих сродника*. Значајно мањи број корисника је смештен због неадекватног породичног старања, социо-материјалних разлога и као личног избора корисника. С обзиром да је значајан број корисника смештен због „осталих разлога“, ове разлоге би било значајно истражити и идентификовати (Графикон 50).
- Према месту пребивалишта пре смештаја у домове за одрасле који претежно смештају ОСИ, само 18,7% корисника у установама је са територије области у којој се налази установа, док је чак 81,3% корисника са местом пребивалишта ван области у којој се установа налази.
- Иако у домовима за одрасле који претежно смештају ОСИ, око 13% смештених корисника нема сроднике, скоро трећина корисника (односно 29,4%) нема никакве контакте ван установе. Значајан је број корисника који са сродницима имају ретке контакте, без предвидљиве динамике. Веома мали број корисника (само 7%) редовно виђа сроднике и посећује породицу (Графикон 51). На прекид контаката породице са корисником у установи сигурно утиче и удаљеност места пребивалишта породица од места у коме је дом.
- Корисници у домовима за смештај одраслих који претежно смештају ОСИ у установи најчешће остају до краја живота. Укупно 27,8% корисника је на смештају у установи више од 10 година, а 23,2% корисника дуже од 20 година. Ови налази указују на потребу да се преиспита сарадња упутних ЦСР и установа у реализацији поновних прегледа и планова за кориснике и њихове породице.

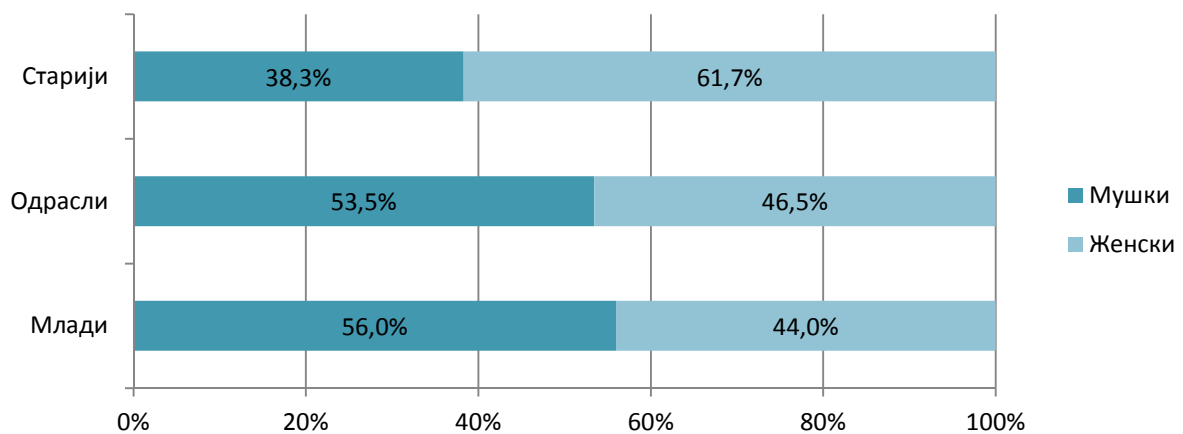
- У току 2014. године орган старатељства, односно центри за социјални рад су у односу на 944 особе окончали поступак лишења пословне способности (нови корисници). Међу овим корисницима доминирају корисници потпуно лишени пословне способности (укупно 808 корисника), док је 136 корисника делимично лишено пословне способности. У односу на прошлу годину број потпуних лишења пада, док је број делимичног лишења пословне способности порастао, што се може сматрати позитивним трендовима у односу на поступке заштите особа са инвалидитетом, који се могу тумачити као усмеравање интервенција ЦСР ка сложенијим поступцима процене који подразумевају и адекватнију заштиту права особа са инвалидитетом.
- Највећи број лишења пословне способности у 2014. години односио се на одрасле особе (60,2%), док се лишавање пословне способности најмање примењивало за младе и старије кориснике, што је очекивано. У 2014. години је укупно 10% младих, односно 29,7% старијих корисника лишено пословне способности.
- У 2014. години центри за социјални рад су поднели укупно 820 предлога за лишење пословне способности и 39 предлога за враћање пословне способности. У 27 случајева, ЦСР је одбацио иницијативу за лишавање пословне способности.
- Укупан број пунолетних корисника под старатељством у 2014. години износио је 10.590 (стално старатељство).
- Према евиденцијама ЦСР у 2014. години, институт старатељства је примењиван у 19.049 случајева - институт старатељства може да се примењује према корисницима који су лишени пословне способности, као и према онима који нису лишени пословне способности (Графикон 52).
- Од укупног броја корисника у старатељској заштити код 14% корисника примењено је непосредно старатељство (старатељ је радик ЦСР).
- Према врсти смештаја корисника под старатељском заштитом, доминирају корисници који живе у својим сродничким породицама, укупно 46,6%, односно 44,6% корисника је на резиденцијалном смештају (Графикон 53). С обзиром да услуге породичног смештаја нису развијене, смештање особа под старатељством у ове породице је минималан.
- У 2014. години забележено је значајно смањење броја пунолетних корисника чијим је родитељима продужено родитељско право (Графикон 54). Број покретања ових мера заштите је у 2014. години мањи у односу на претходне три године. Праксу ЦСР у односу на ову меру заштите, карактеристике процене и критеријуме одлучивања за примену ове мере у заштити најбољег интереса корисника, потребно је додатно истражити.
- Међу корисницима домског смештаја (у домовима за одрасле који претежно смештају ОСИ), 31.12.2014. чак 887 особа није обухваћено старатељском заштитом, што је значајно мањи број у односу на претходну годину (2013 - 1240), и потврђује тенденцију смањивања овог броја у последње 3 године.

Графикон 41 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР, 2012 – 2014.

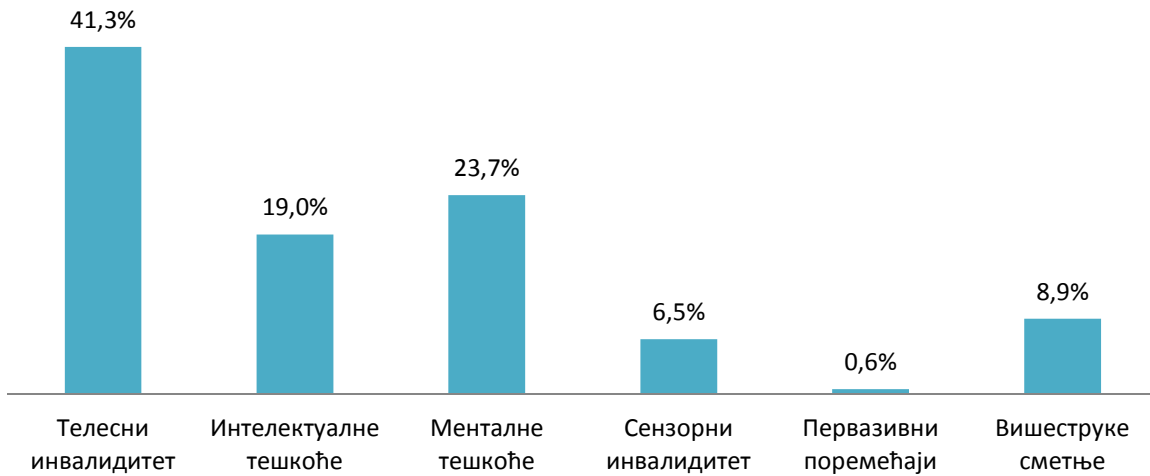
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 42 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2014. (у %)

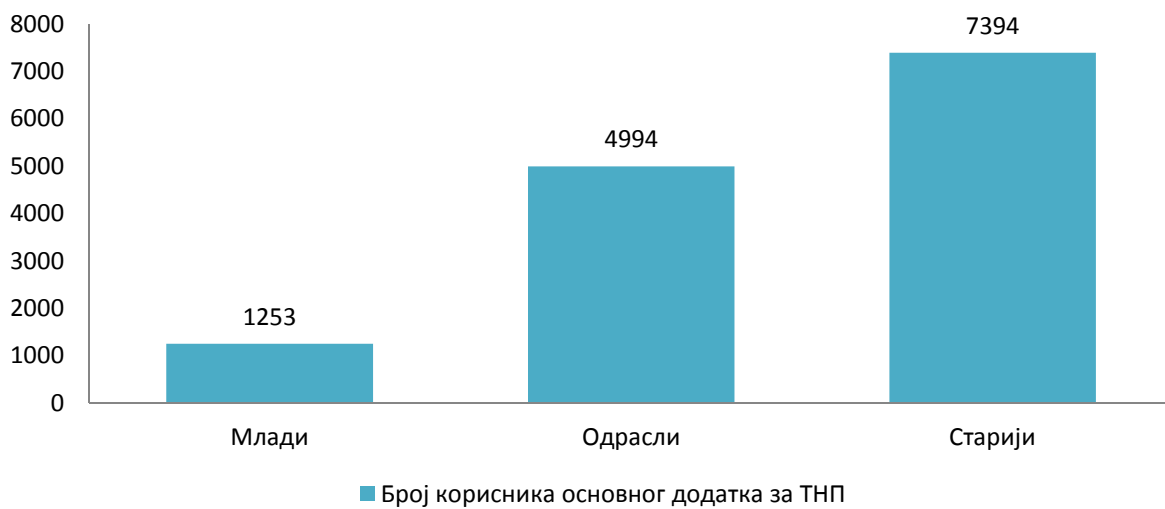
Извор: Извештаји ЦС

Графикон 43 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти инвалидитета, 2014. (у %)

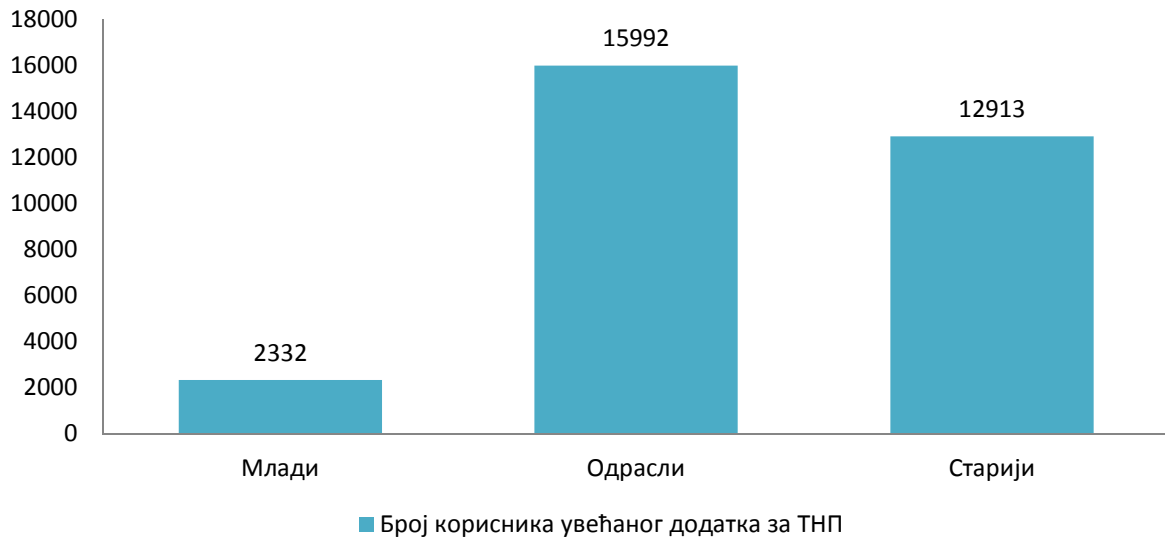
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 44 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници основног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2014.

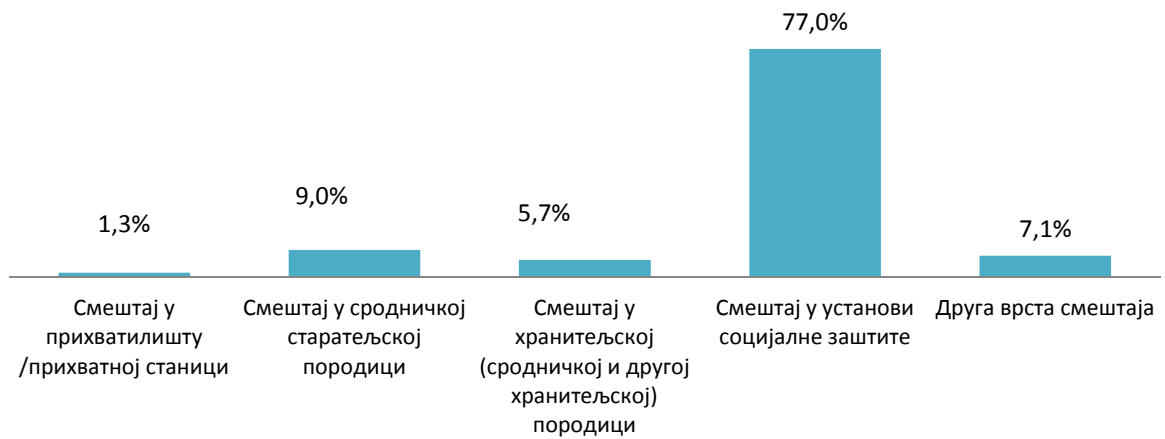
Извор: МРЗБСП

Графикон 45 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници увећаног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2014.

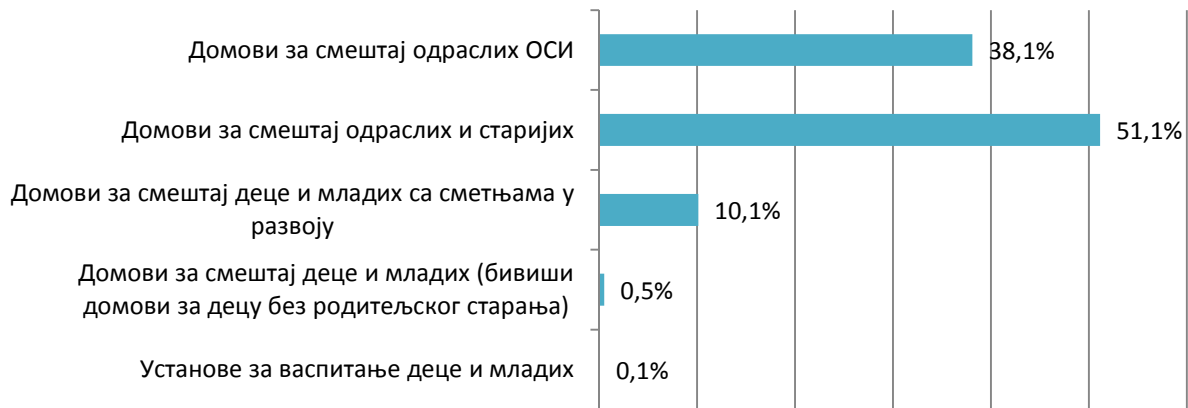
Извор: МРЗБСП

Графикон 46 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти смештаја, 31.12.2014. (у %)

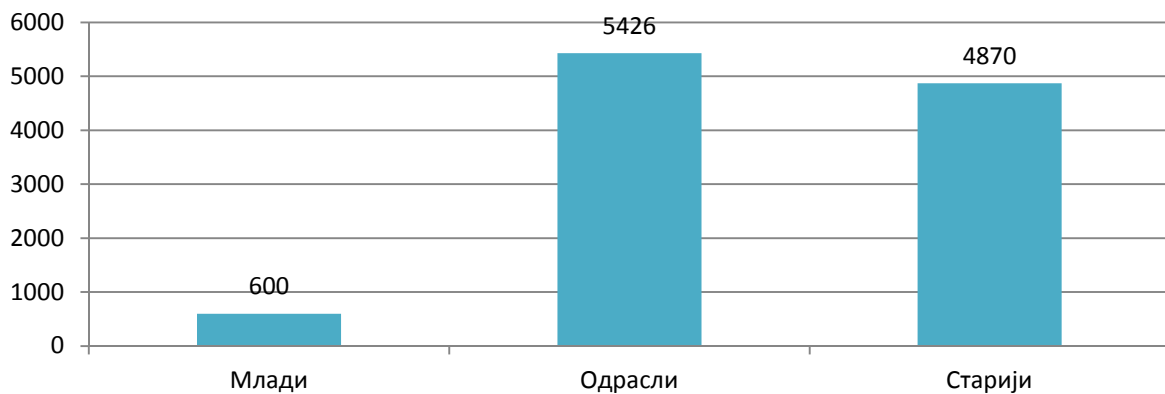
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 47 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја у систему социјалне заштите према врсти установе за смештај, 31.12.2014. (у %)

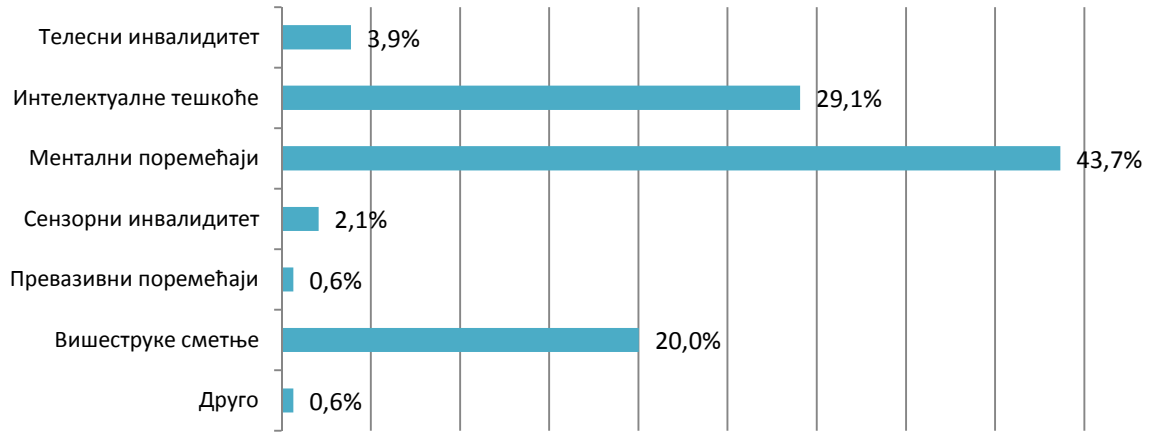
Извор: Извештаји установа за домски смештај

Графикон 48 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја у систему социјалне заштите према старости, 31.12.2014.

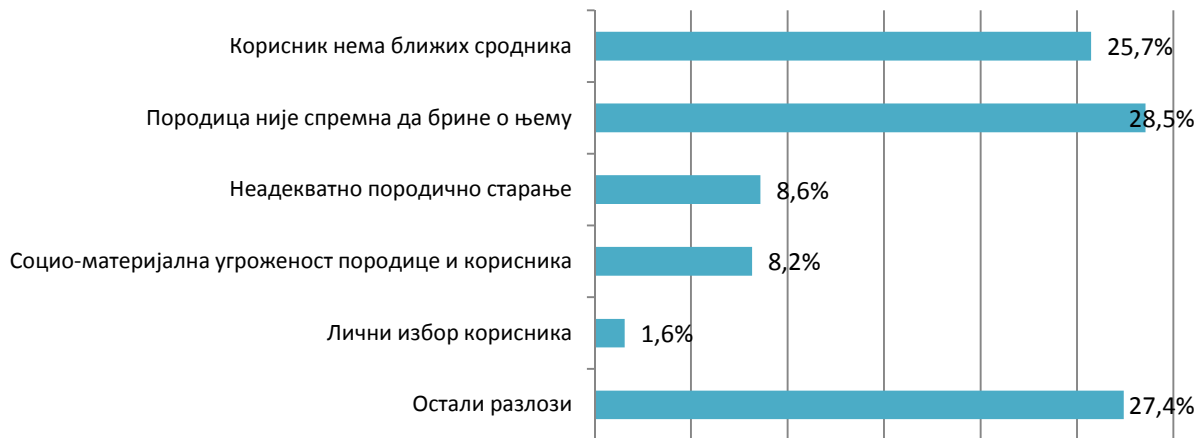
Извор: Извештаји установа за домски смештај

Графикон 49 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих са инвалидитетом према врсти инвалидитета, 2014. (у %)

Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 50 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих са инвалидитетом према разлозима смештаја у дом, 2014. (у %)

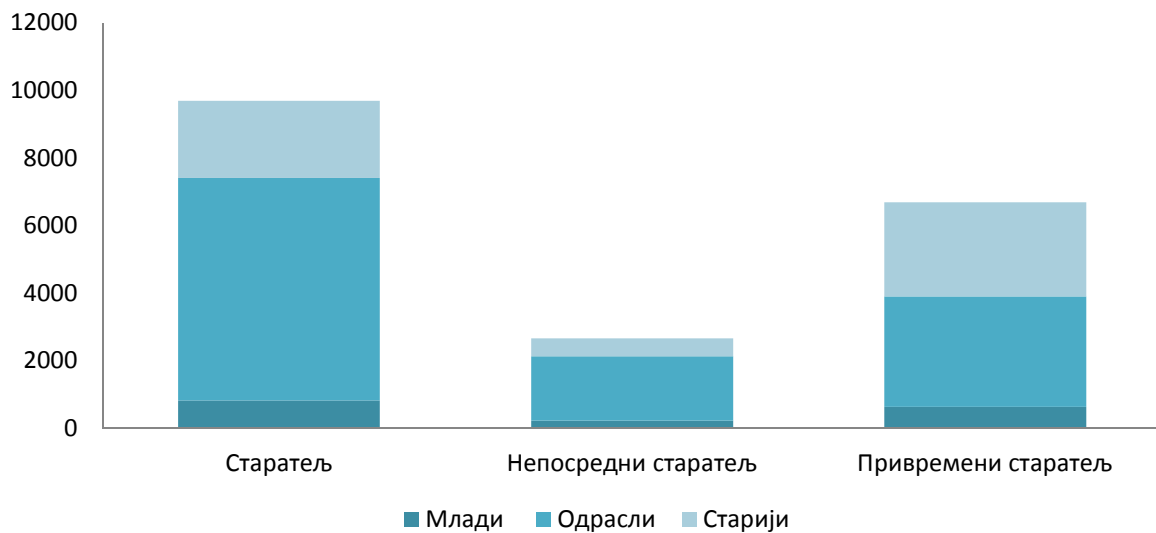
Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 51 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих са инвалидитетом према динамици контаката са породицом и сродницима, 2014. (у %)

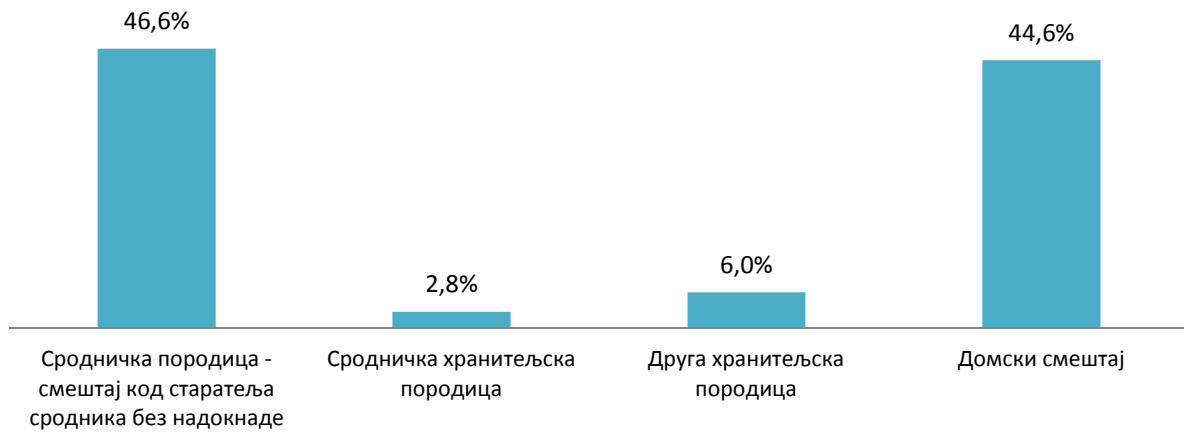
Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 52 –Примена мера старатељске заштите према старости штићеника и врсти старатеља, 2014.

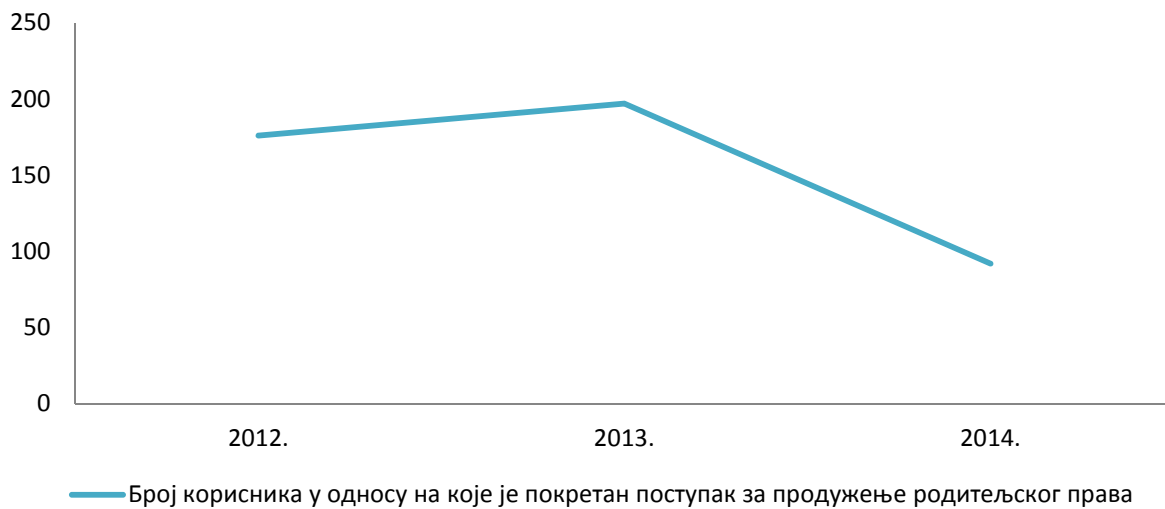
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 53 – Пунолетни корисници под старатељством према врсти смештаја, 2014. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 54 – Корисници којима је продужено родитељско право, 2012 - 2014.

Извор: Извештаји ЦСР

КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су пунолетне особе угрожене ризицима услед старости и породичних и животних околности којима је неопходна друштвена помоћ и подршка.

У систему социјалне заштите остварују права на различите врсте материјалне подршке и на следеће услуге:

- Услуге процене и планирања – процена стања, потреба, снага и ризика корисника и других значајних особа у његовом окружењу; процена старатеља и хранитеља; израда индивидуалног или породичног плана пружања услуга и мера правне заштите и других процена и планова
- Дневне услуге у заједници – услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу
- Услуге подршке за самосталан живот и друге врсте подршке неопходне за активно учешће корисника у друштву
- Саветодавно – терапијске и социјално – едукативне услуге
- Услуге смештаја – домски и породични смештај и смештај у прихватилиште

Услуга смештаја (члан 47. Закона о социјалној заштити) обезбеђује се смештајем корисника у:

- 1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (породични смештај);
- 2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице(домски смештај)
- 3) прихватилиште;
- 4) друге врсте смештаја, у складу са законом.

Породични смештај (члан 48. Закона о социјалној заштити) - пружањем услуга породичног смештаја **деци и младима** се привремено, до завршетка редовног школовања, односно до навршене 26. године живота, обезбеђују нега, заштита и услови за оптималан развој у породичном окружењу. Породичним смештајем **одраслим и старијим** особама омогућава се одржавање или побољшање квалитета живота.

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су: млади у процесу осамостаљивања, жртве трговине људима, особе које се суочавају са тешкоћама услед зависности од алкохола и дрога, бескућници, страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом и старији од 65 година који имају потребе за домским смештајем.

С обзиром на расположиву евиденцију установа социјалне заштите, у овом делу извештаја биће представљене следеће категорије корисника:

- Млади у процесу осамостаљивања који користе услугу подршке за самосталан живот
- Пунолетни корисници услуга смештаја – домски смештај, породични смештај и смештај у прихватилишта.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2014. години забележен је мањи број упућивања младих без одговарајућег породичног старања који се осамостаљују на коришћење услуге подршке за самосталан живот од стране ЦСР (Графикон 55).
- У 2014. години 22 младих користило је услуге подршке за самосталан живот у оквиру домова за смештај деце и младих (бивши домови за децу без родитељског старања). Ове установе социјалне заштите континурано пружају услуге подршке за самосталан живот у оквиру својих организационих јединица превасходно својим штићеницима након пунолетства (2014 – 22, 2013 – 15, 2012 – 16 младих користило ову групу услуга). Ову услугу такође пружају и ЦСР, такође у оквиру организационих јединица, али у 2014. годни нису доступни подаци о броју корисника ових услуга. На основу извештаја за претходни период, односно анализе броја корисника у претходном периоду уочљиво је да ЦСР доминирају као пружаоци услуге подршке за самосталан живот младима (у 2013. години укупно 73 младих је у оквиру организационих јединица ЦСР користило ову услугу).
- Према подацима установа за смештај корисника, у 2014. години је укупно 9.194 старијих без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања користило услуге смештаја у домовима за одрасле и старије, односно 6.509 корисника на дан 31.12.2014.
- У старосној структури корисника ових услуга доминира категорија од 80 – 89 година (Графикон 56), а у полној структури доминирају жене (Графикон 57).
- Већина корисника у овим установама има статус пензионера, односно 79,8% корисника остварују пензије - личне, породичне, инвалидске или пољопривредне (Графикон 58). Значајан удео, односно 19,3% корисника су издржавана лица.
- Одсуство адекватног породичног старања, односно породичне подршке или помоћи, непосредан је или посредан разлог смештаја свих корисника смештаја у овим установама у 2014. години, као и у претходном периоду. Према разлозима услед којих се корисници смештају у ове врсте установа у 2014., као и у претходним годинама, доминирају тешкоће у организацији свакодневног функционисања услед старости и болести за 46,1% корисника, док за 14,4% корисника у породици нема услова за бригу о њима (Графикон 59). Од укупног броја корисника, 13,7% корисника нема ближих сродника.
- Највећи број корисника, укупно 57,9% је пре смештаја у дом живело само, док је удео корисника који су живели са децом на другом месту и износи 18,9% (Графикон 60).
- Међу корисницима домова за смештај одраслих и старијих у 2014. години, 60,6% корисника спада у категорију корисника зависних од туђе помоћи, док је 20,2% полузависних и 19,2% независних. Код 46,7% корисника уочене су патолошке промене менталног здравља.

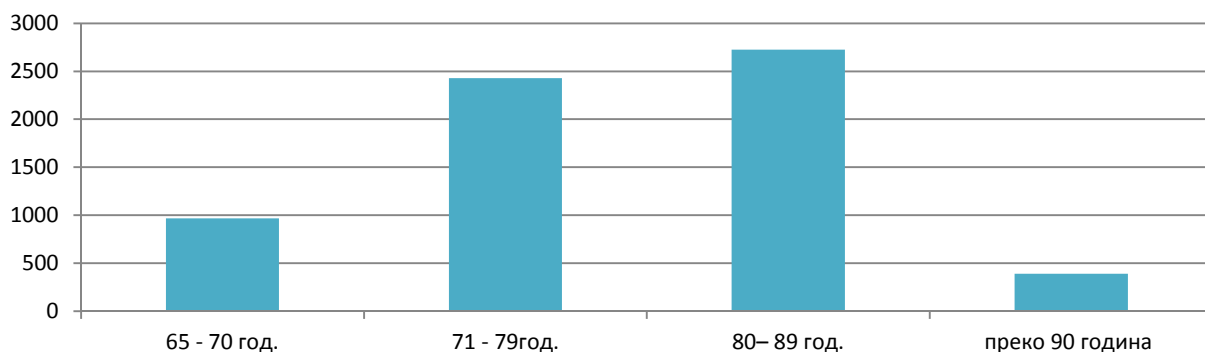
- Од укупног броја корисника у установама за смештај одраслих и старијих, 66,6% има неки облик инвалидитета, или менталних тешкоћа. У структури корисника са инвалидитетом, доминирају корисници са менталним тешкоћама (28,4%), корисници са телесним инвалидитетом (22,9%) и корисници са вишеструким тешкоћама, односно истовременим присуством више врста инвалидитета (20,3%) (Графикон 61). Ови налази указују да се установе суочавају са озбиљним захтевима у погледу организовања свакодневног живота корисника, њихове сигурности и квалитета живота у установи.
- Према евиденцијама ЦСР у току 2014. године укупно 816 пунолетних корисника је користило услуге прихватилишта, а на дан 31.12. укупно 345 корисника. Међу корисницима прихватилишта су жртве насиља, бескућници, страни држављани без пратње, односно све особе у стању потребе за привременим смештајем. За обезбеђивање детаљнијих информација о броју и потребама особа без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања, која користи ове услуге, потребно је спровести истраживање на нивоу локалних самоуправа.
- У 2014. години укупно 1.586 пунолетних корисника је користило услуге породичног смештаја. У протеклих пет година забележен је пораст броја корисника породичног смештаја, иако у систему социјалне заштите недостаје обука за пружаоце услуге породични смештај одраслих и старијих и програми подршке у заштити одраслих и старијих корисника (Графикон 62).
- У току 2014. године на породични смештај је смештено 270 нових пунолетних корисника (Графикон 63). Старосна структура новосмештених корисника је уједначена, па је тако смештено 32,6% младих, 36,7% одраслих и 30,7% старијих корисника.

Графикон 55 – Млади које је ЦСР упутио на коришћење услуге подршке за самосталан живот, 2014.

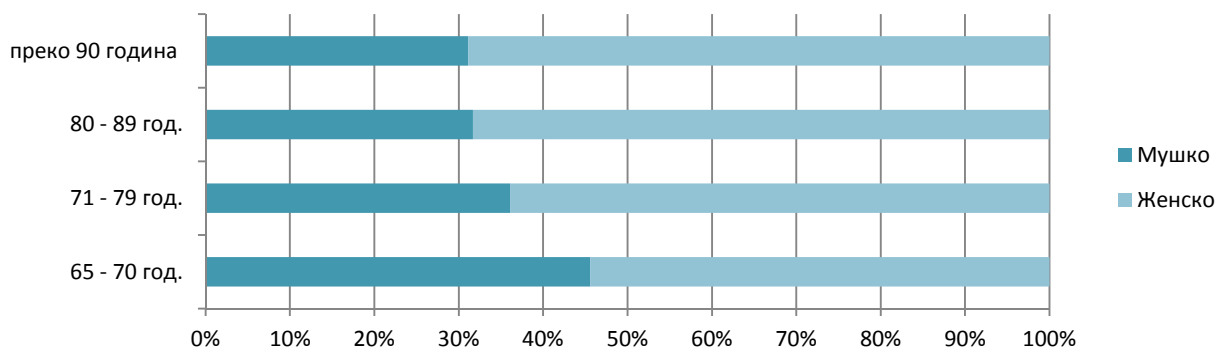
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 56 – Старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије према старости, 2014.

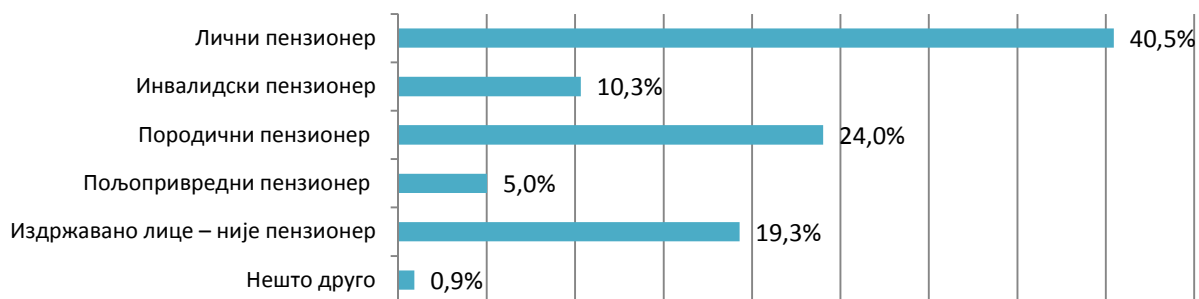
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 57 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према полу, 2014. (у %)

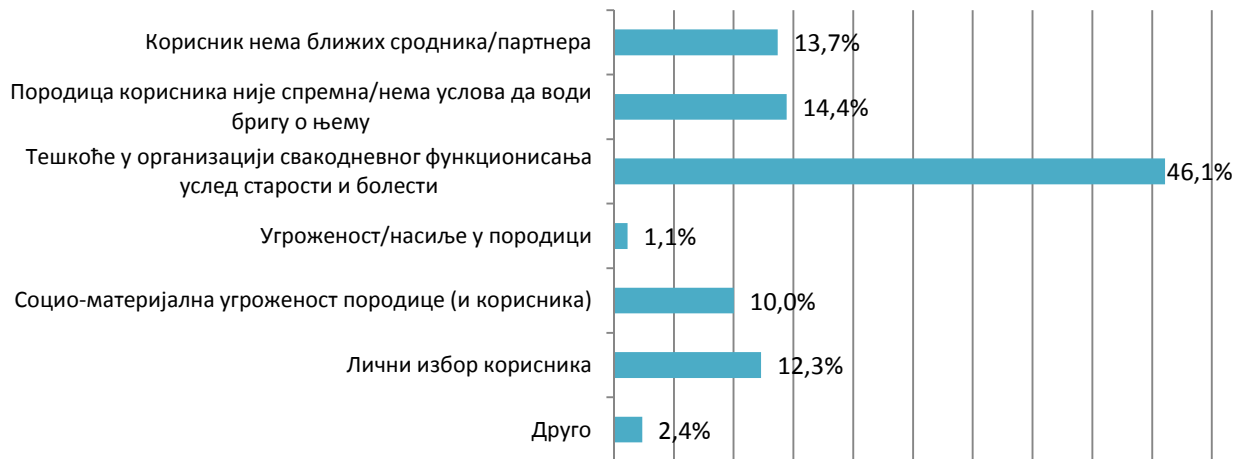
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 58 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према изворима прихода, 2014. (у %)

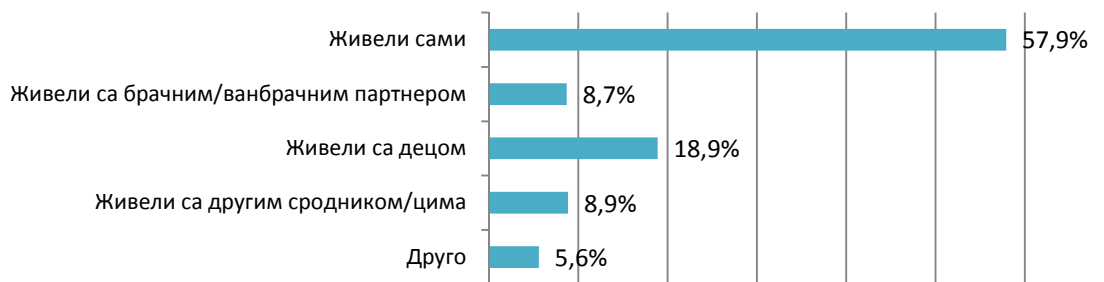
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 59 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према разлозима смештаја у дом, 2014. (у %)

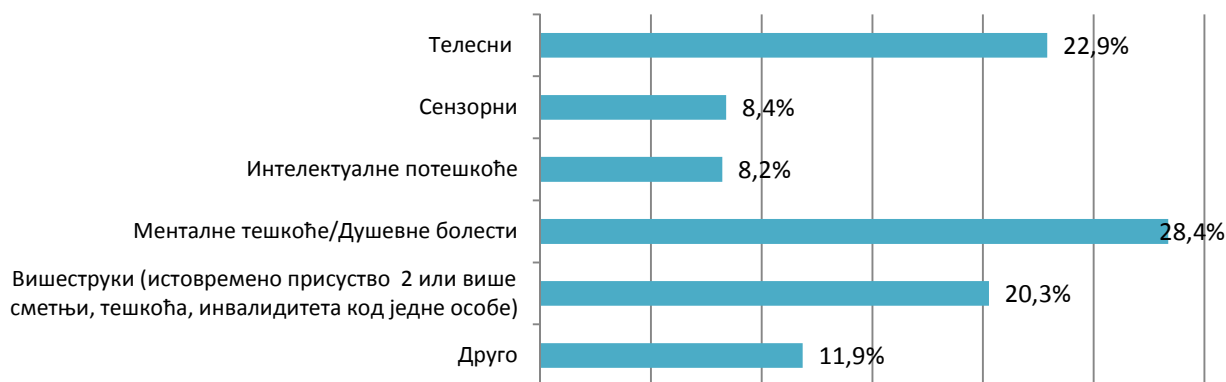
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 60 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према врсти породице у којој су боравили пре смештаја у дом, 2014. (у %)

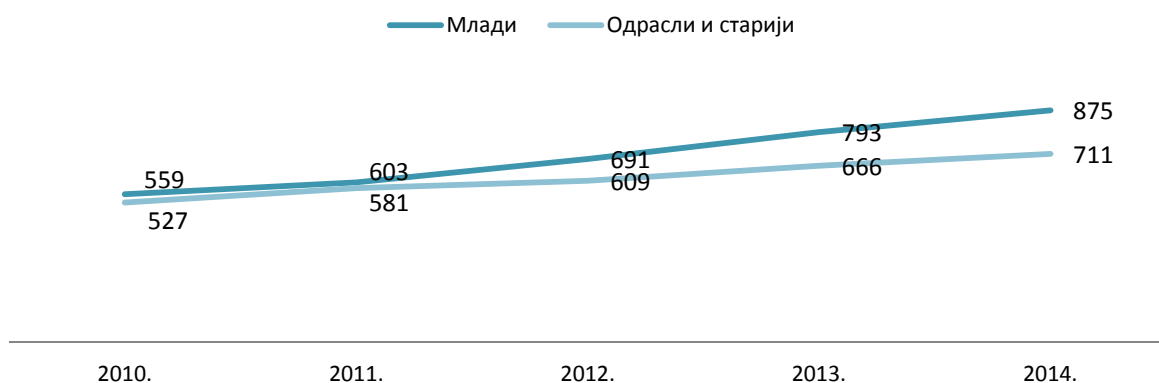
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 61 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према врсти инвалидитета или менталних тешкоћа, 2014. (у %)

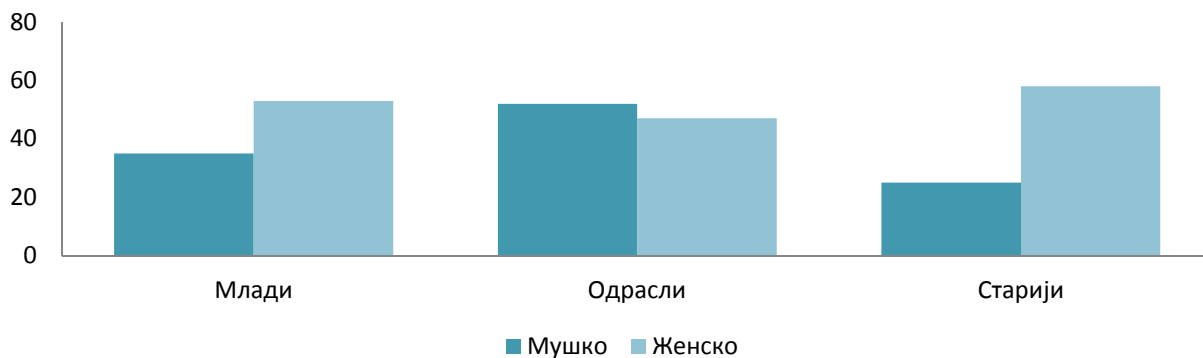
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 62 – Пунолетни корисници породичног смештаја, 2010 - 2014.

Извор: МРЗБСП

Графикон 63 – Пунолетни корисници смештени на породични смештај у току 2014.

Извор: МРЗБСП

МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног Законом о социјалној заштити.

Породицом, у смислу остваривања права на новчану социјалну помоћ, сматрају се супружници и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, као и сродници у побочној линији до другог степена сродства под условом да живе у заједничком домаћинству, а чланом породице сматра се и дете које не живи у породици, а налази се на школовању - до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до навршене 26. године живота и супружник без обзира где фактички живи.

Чланом породице не сматра се извршилац насиља у породици, односно његови приходи и имовина не утичу на право жртава насиља у породици да остваре новчану социјалну помоћ, ако испуњавају друге услове прописане овим законом.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица под условом да:

- 1) нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара,
- 2) појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;
- 3) појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;
- 4) појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању.

Право на новчану социјалну помоћ могу остварити и појединац **који је неспособан за рад**, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад, ако поред стамбеног простора који одговара потребама породице имају земљиште у површини до једног хектара.

Изузетно, право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица који не испуњава услове из става 1. тачка 1) и става 2. овог члана ако центру за социјални рад да сагласност за упис хипотеке на своје непокретности ради обезбеђења намирена потраживања у висини валоризованог износа исплаћене новчане социјалне помоћи.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити **радно способан појединац**, односно члан породице:

- 1) ако се налази на школовању или оспособљавању за рад у смислу овог закона или се води на евиденцији незапослених лица;
- 2) ако није одбио понуђено запослење, радно ангажовање на привременим, повременим или сезонским пословима, стручно оспособљавање, преквалификацију, доквалификацију или основно образовање;
- 3) ако му радни однос није престао његовом вољом, његовом сагласношћу или његовом кривицом, због дисциплинске или кривичне одговорности, осим ако је од престанка радног односа протекло годину дана или ако је по престанку радног односа наступила неспособност за рад;
- 4) ако се сам стара о свом детету са сметњама у развоју тако да не може да буде радно ангажован.

Ако породица не испуњава услове за остваривање права на новчану социјалну помоћ због тога што њен члан не испуњава услове из става 1. овог члана, право на новчану социјалну помоћ признаје се само њеном члану који је неспособан за рад, под условима утврђеним овим законом.

Право на увећану новчану социјалну помоћ - Појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад и **једнородитељска породица** имају право на увећану новчану социјалну помоћ.

Износ новчане социјалне помоћи одређује се према скали³. Породица која има више од шест чланова има право на новчану социјалну помоћ за шест чланова. Увећана новчана социјална помоћ утврђује се тако што се припадајући износ новчане социјалне помоћи за појединца, односно породицу увећава за 20%.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2014. години новчану социјалну помоћ (основну и увећану) је примало укупно 167.452 пунолетних корисника (Графикон 64), односно 55.441 породица. Укупан број породица које примају НСП (укључујући и породице са децом) у 2014. години износио је 104.127.
- Број породица и лица која примају НСП је стабилан у односу на претходну годину, али се број корисника у односу на 2011. годину увећао за 20%⁴. Пораст броја породица, односно корисника НСП превасходно је последица доношења новог Закона о социјалној заштити који је, између осталог, имао за циљ да омогући бољу

³ 1) за појединца, односно носиоца права у породици - у висини основице 1; 2) за сваку наредну одраслу особу у породици - од висине основице 0,5; 3) за дете до 18 година - од висине основице 0,3.

⁴ Број породица корисника НСП од 2000-те године континуирано расте, односно у 2014. години се утростручио у односу на 2000. годину.

заштиту сиромашних и повећање обухвата и адекватности социјалне помоћи, али се део повећања свакако мора приписати и утицају кризе.

- У 2014. години, према подацима Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, расходи за НСП су износили приближно 13,9 милијарди динара (13.866.382.459,71 динара). У 2013. години расходи за НСП су били 12,8 милијарди динара, односно 0,34% БДП-а, а у 2012. 10,3 милијарде динара, односно 0,3% БДП-а. Паралелно са повећањем удела износа НСП у БДП-у, порастао је и удео расхода за НСП у републичком буџету (са 0,48 на 1,3%). У компарацији са расположивим подацима Еуростата просечан удео за ову врсту давања у ЕУ се креће око 0,3%.
- У старосној структури пунолетних који примају НСП доминирају одрасли корисници са 76,8%, док је удео младих 15,5%, односно старијих 7,6% (Графикон 65).
- Полна структура пунолетних корисника НСП је уједначена у 2014. као и у претходном периоду, са 48,2% мушкараца и 51,8% жена.
- У структури породица корисника НСП према броју чланова у 2014. години доминирају једночлане породице са уделом од 35,9%, док је најмањи удео породица које броје шест и више чланова (Графикон 66). У последњих десетак година удео једночланих домаћинстава се смањивао за више од десет процентних поена, а удео је значајније смањен од 2012. године, што је последица промена скала еквиваленције које су омогућиле већу заштиту вишечланих домаћинстава.
- Међутим, заштићеност домаћинстава са више од шест и више чланова и даље је слабија. Уколико посматрамо лица која користе НСП према врсти породице, највећи је удео корисника који живе у четворчланим породицама, односно 25,1%.
- У структури породица, паралелно са смањењем удела једночланих домаћинстава, односно као последица промене скала еквиваленције, порастао је удео породица са децом, које у 2014. години чине 46,8% породица које користе НСП⁵.
- Према врсти права, у структури породица корисника НСП у 2014. години, укупно 66,2% породица користило је основно право, односно 33,8% породица право увећану новчану социјалну помоћ (Графикон 67).
- Код породица које примају увећану НСП уједначен је удео породица у којима чланови нису способни за рад, односно једнородитељских породица (Графикон 68). У 2014. години је било укупно 17.105 породица које примају увећану НСП, а чији чланови нису способни за рад, односно 18.094 једнородитељских породица⁶.
- Међу корисницима увећане новчане социјалне помоћи, у децембру 2014. године било је укупно 128.355 радно способних који чине 48,6% корисника, односно 135.965 корисника који нису способни за рад (Графикон 69).
- У старосној структури радно способних корисника НСП доминирају одрасли корисници (старости од 26 до 65 година) са уделом од 87,8%, удео деце (од 15 до 18 година) износи 0,7%, младих 11,3 % и старијих⁷ 0,3% (Табела 3).

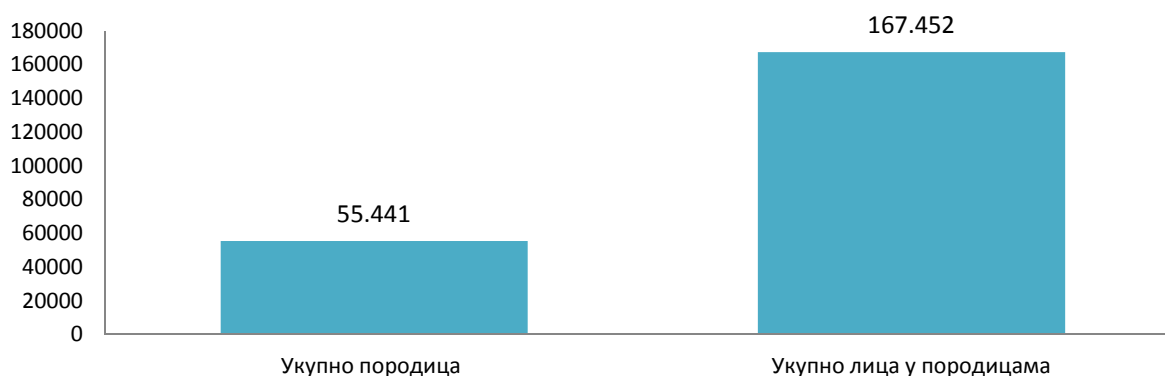
⁵ 2001. године удео породица са децом износио је 37,1%.

⁶ У односу на укупан број једнородитељских породица у Србији, којих према Попису 2011. Има око 368.000, 5% породица користи НСП.

⁷ У децембру 2014. године (у периоду на који се односи овај део извештаја) ови корисници су имали више од 65 година, међутим **право на НСП остварили су раније**, пре навршених 65 година, односно док су још били у категорији одраслих, па тако и радно способних лица.

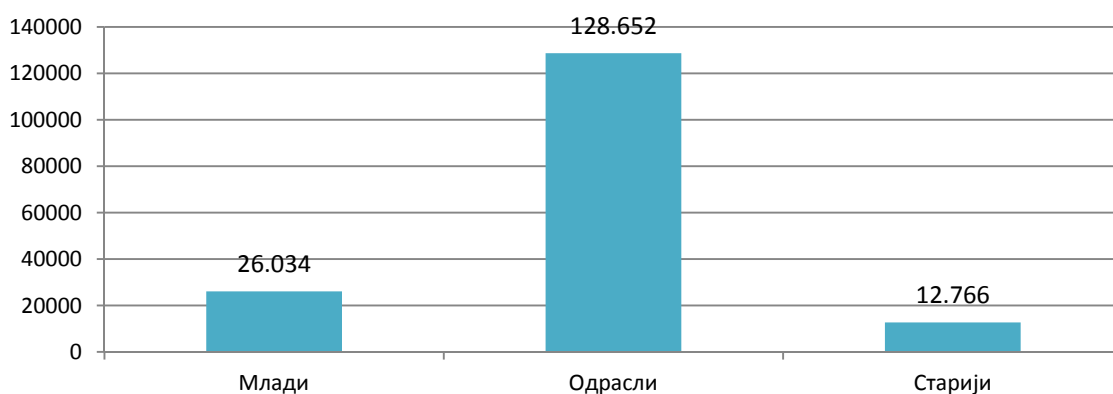
- Удео радно способних корисника НСП у укупном броју радно способног становништва Србије (становништво РС од 15 до 65 година старости према резултатима Пописа 2011.) износи 2,6%. Удео радно способних корисника НСП у становништву према регионима је следећи: у Војводини 3,8%, Јужној и Источној Србији 3,7%, Шумадији и Западној Србији 2,2%, а у Региону Београда је најмањи и износи 0,9%.
- Удео радно способних корисника НСП у укупном становништву области није уједначен, у појединим областима радно способни корисници имају већи приступ НСП-у. Највећи број радно способних корисника НСП је у севернобанатској области - 5,7% у којој на 100 радно способних становника сваки пети становник прима НСП, а најмањи удео радно способних корисника НСП је у златиборској области - 0,7% у којој на 100 радно способних корисника тек један становник прима НСП (Табела 4). Такође је уочљиво да су у врху доступности НСП-а радно способној популацији све војвођанске области. За детаљнију анализу урока неједнаке дистрибуције и обухвата радно способног становништва НСП-ом, потребно је спровести детаљнију анализу која би, поред анализе праксе ЦСР у додељивању права на НСП, обухватила и друге економске показатеље развијености општина, детаљнију анализу самих корисника, итд.
- Према дужини коришћења права на НСП, 66% корисника користио је право на НСП у трајању од пет до десет година, 26.1% корисника од једанаест до петнаест година, а 7.9% корисника, дуже од петнаест година (Графикон 70).
- Међу корисницима који право користе од пет до десет година, удео лица која нису способна за рад износи 54,7%, односно 45,3% корисника је способно за рад. У структури корисника који право користе дуже од петнаест година доминирају лица која нису способна за рад са 74,7%, у односу на 25,3% радно способних лица.

Графикон 64 - Породице које остварују право на НСП и број пунолетних лица у породицама, 2014.

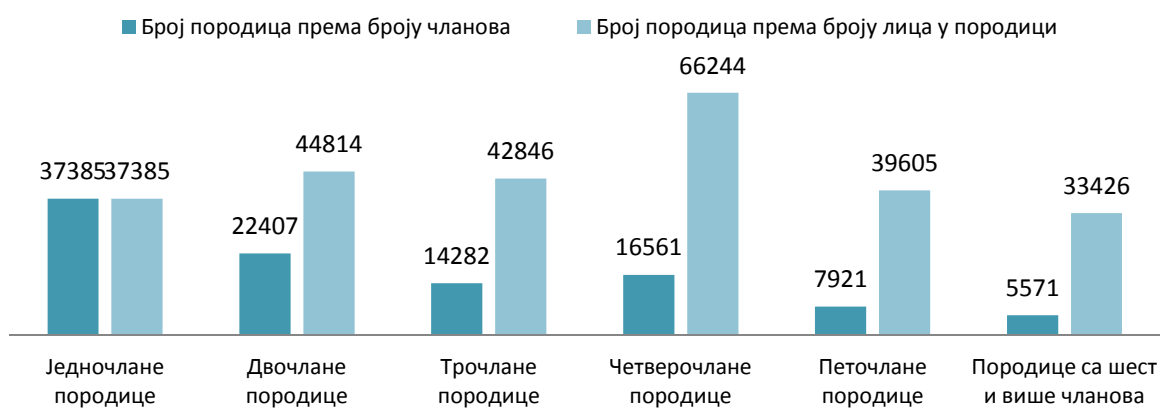
Извор: МРЗБСП

Графикон 65 – Пунолетни корисници НСП према старости, 2014.

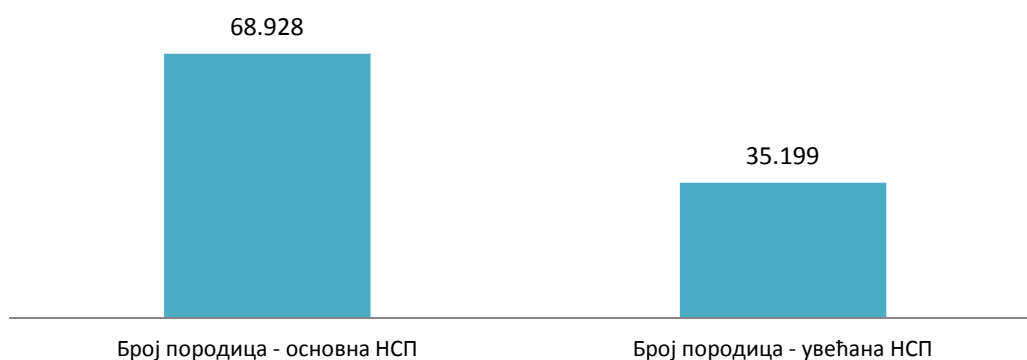
Извор: МРЗБСП

Графикон 66 - Породице које остварују право на НСП према броју чланова и према броју пунолетних лица, 2014

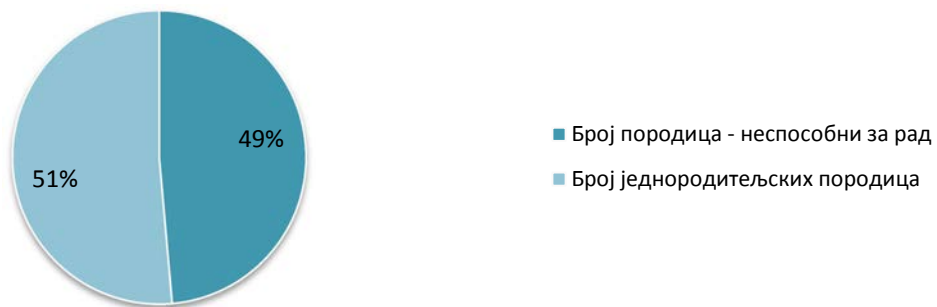
Извор: МРЗБСП

Графикон 67 - Породице према врсти права – основни и увећани НСП, децембар 2014.

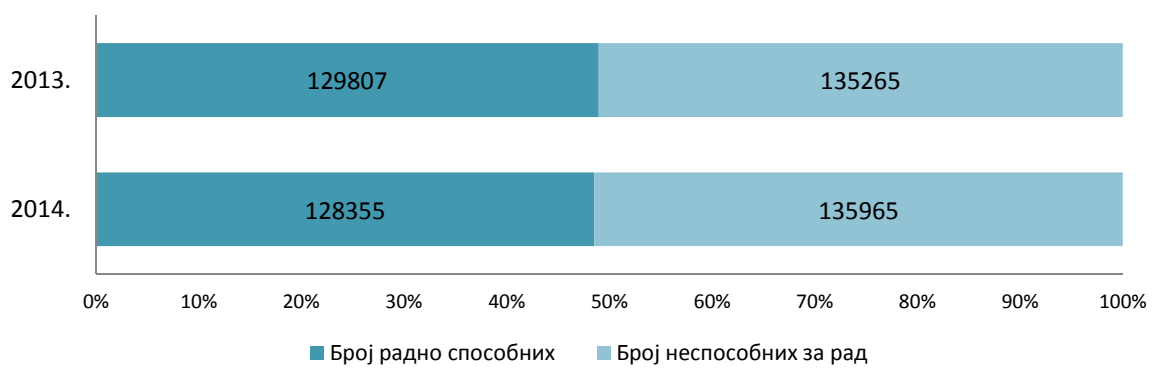
Извор: МРЗБСП

Графикон 68 - Породице који остварују право на увећану НСП према врсти права, 2014. (у %)

Извор: МРЗБСП

Графикон 69 – Пунолетна лица која примају НСП према способности за рад, децембар 2013. и 2014.

МРЗБСП

Извор:

Табела 3 – Радно способни корисници НСП према старости, децембар 2014.

Старост	Број радно способних корисника НСП
Деца	906
Млади	14.465
Одрасли	112.649
Старији	335
УКУПНО	128.335

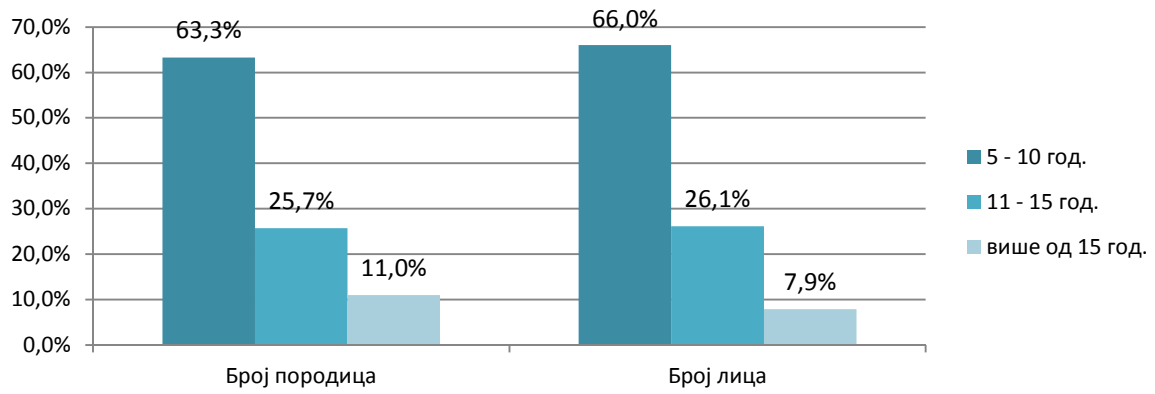
Извор: МРЗБСП

Табела 4 – Удео радно способних корисника НСП у броју становника у области, децембар 2014. (у%)

ОБЛАСТ	Удео радно способних корисника НСП у укупном броју радно способног становништва у области
Севернобанатска	5,7%
Јужнобанатска	4,0%
Средњебанатска	4,7%
Севернобачка	4,8%
Западнобачка	4,9%
Јужнобачка	2,4%
Сремска	3,5%
Подунавска	1,4%
Браничевска	0,8%
Борска	2,1%
Зајечарска	3,1%
Нишавска	5,0%
Топличка	4,9%
Пиротска	5,0%
Јабланичка	4,6%
Пчињска	5,4%
Мачванска	2,8%
Колубарска	1,4%
Шумадијска	1,7%
Поморавска	2,4%
Златиборска	0,7%
Моравичка	0,8%
Рашка	3,8%
Расинска	3,2%
Београдска	0,9%

Извор: МРЗБСП

Графикон 70 – Породице и корисници НСП према дужини коришћења права, 2014. (у%)

Извор: МРЗБСП